

MISIJOS KURŠIŲ NERIJOJE ATASKAITA

Tarptautinės istorinių vietų ir paminklų tarybos (ICOMOS) bei
Tarptautinės gamtos apsaugos sąjungos (IUCN) patariamąsios misijos Kuršių
nerijoje (Lietuva)
2009 m. liepos 26-29 d.

Susan Denyer (ICOMOS) ir Pierre Galland (IUCN)

Įvadas:

Pasaulio paveldo Konvencijos Šalis Lietuva 2009 metų liepos mėnesį pakvietė atvykti jungtinę ICOMOS ir IUCN misiją į Lietuvai priklausančią pasaulio paveldo vietovės Kuršių nerijos dalį. Misiją organizavo Nacionalinis UNESCO komitetas ir Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija.

Problemų dėl paveldo objekto kildavo ir anksčiau, apie jas pranešta įvairiose ataskaitose UNESCO Pasaulio paveldo komitetui, jos aptartos keliuose Komiteto posėdžiuose dėl aplinkos aspektų ir tarptautinio Lietuvos ir Rusijos Federacijos bendradarbiavimo.

Misija pakviesta, aptarti įvairias problemas, iškilusias per pastaruosius keletą metų Lietuvoje esančioje šios vertybės dalyje (Kuršių nerijos nacionaliniame parke), kurios yra susijusios su naujais Neringos ir Klaipėdos miestų savivaldybių bendraisiais planais bei siūlomais zonų ir ribų pakeitimais Nacionalinio parko tvarkymo plane. Pagrindinis misijos uždavinys buvo išnagrinėti, ar dabartiniai Neringos ir Klaipėdos miestų savivaldybių bendrieji planai ir pakoreguotas Kuršių nerijos nacionalinio parko tvarkymo planas kartu paėmus vis dar atitinka Pasaulio paveldo vietovės valdymui taikomus reikalavimus, kurių, buvo laikomasi įrašymo į paveldo objektų sąrašą metu. Taip pat misijos buvo paprašyta pateikti pasiūlymų, kaip apskritai pagerinti visos šios pasaulio paveldo vertybės, įskaitant ir Rusijos Federacijos teritorijoje esančią dalį, vertę.

Misijos įgaliojimai pateikti I -ame priede.

Per dvi darbo dienas misijos ekspertai susitiko su visais svarbiais dalyviais. Nors dvi dienos yra gana trumpas laikotarpis, pateikti dokumentai ir vizito struktūra leido įvertinti pagrindines problemas. Situacija, kai egzistuoja daugybė ir kartais vienas kitam prieštaraujančių lūkesčių, nėra nauja Pasaulio paveldo vietovėse. Paaiškėjo, kad Kuršių pusiasalis Lietuvoje yra žavėjimosi objektas. Tai parodė žurnalistų ir žiniasklaidos dėmesys šiai misijai.

Tikimasi, kad ši patariamoji ataskaita padės Konvencijos Šaliai rasti sprendimus, kaip būtų galima suderinti skirtingus vietos atstovų poreikius ir norus su kultūrinio kraštovaizdžio, įrašyto į Pasaulio paveldo sąrašą, išskirtinės vertės išsaugojimu.

Misiją sudarė vienas ICOMOS ir vienas IUCN atstovas. Kadangi Kuršių nerija yra kultūros vertybė, misijos ataskaita iš esmės yra ICOMOS ataskaita, tačiau joje pateikiama ir IUCN nuomonė, ypač dėl gamtinių vietovės savybių.

Misijos ekspertai norėtų padėkoti UNESCO komisijai, nacionalinio parko direkcijai, Neringos savivaldybei ir Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai už puikų misijos organizavimą, pasirengimą diskutuoti įvairiais klausimais ir šiltą sutikimą Lietuvoje.

Išsamiai apie programą ir misijos metu sutiktus asmenis kalbama II-ame ir III-ame prieduose.

Ataskaitos turinys:

Ataskaita sudaryta pagal šias antraštes:

1. Įvadas

- i) Patariamųjų organizacijų įvertinimai*
- ii) Aprašymas*
- iii) Išskirtinė visuotinė vertė*
- iv) Pagrindiniai įtraukimo/įrašymo į Pasaulio paveldo sąrašą reikalavimai*
- v) Misijos veiklos sritis ir struktūra*

2. Esminiai klausimai

- i) Žvejų namų restauravimas*
- ii) Statybinės medžiagos*
- iii) Viešoji erdvė*
- iv) Naujieji pastatai*
- v) Duomenų pristatymas ir interpretavimas*
- vi) Būsto plėtra vietos gyventojams*
- vii) Turizmo infrastruktūra: viešbučiai, apartamentai, kempingai*
- viii) Infrastruktūros plėtra*
- ix) Pakartotinas Sovietmečio pastatų panaudojimas*
- x) Lankytojų pramogos*
- xi) Plėtros zonos*
- xii) Kokybiškos aplinkos išsaugojimas*
- xiii) Kuršių nerijos, kaip kurortinės vietovės, reputacija*

3. Tvarkymo ir planavimo sistemos

- i) Atnaujintas nacionalinio parko tvarkymo planas*
- ii) Nauji Neringos ir Klaipėdos savivaldybių bendrieji planai*
- iii) Planų atitikimas reikalavimams pasaulio paveldui*

4. Su dabartine pasaulio paveldo vietovės būkle ir būsima jos plėtra, ypač statybų plėtra susijusių trijų planų SSGG (stiprybių, silpnybių, galimybių, grėsmių) analizė

5. Išvados

6. Pasiūlymai ir rekomendacijos

1. Įvadas

i) Patariamųjų organizacijų įvertinimas

Kuršių nerija buvo įtraukta į Pasaulio paveldo sąrašą 2000 m., kaip tarpvalstybinis kultūrinis kraštovaizdis, atitinkantis (v) kriterijų: *Kuršių nerija yra išskirtinis smėlio kopų kraštovaizdžio, kurio išlikimui nuolatinį pavojų kelia gamtos stichijos (vėjas, potvyniai ir atoslūgiai). Po pragaištingo žmogaus įsikišimo, kuris vos nesunaikino nerijos, ji buvo atkurta didžiulių XIX a. pradėtų ir iki mūsų dienų tebesitęsiančių apsaugos ir sutvirtinimo darbų dėka.*

Kuršių nerija buvo nominuota kaip mišri vietovė, atitinkanti (ii), (iv) (v) kultūrinius kriterijus ir (i), (ii) ir (iii) bei (iv) (dabar (vii), (viii), (ix) ir (x)) gamtinius kriterijus.

ICOMOS rekomendavo vietovę įrašyti kaip kultūrinį kraštovaizdį, atitinkantį tik (v) kriterijų; IUCN nuomone, vietovė neatitiko nė vieno gamtinio kriterijaus dėl toliau pateiktų priežasčių, tačiau IUCN pritarė Kuršių nerijos, kaip kultūrinio kraštovaizdžio, įrašymui į Pasaulio paveldo sąrašą, kadangi tai galėtų paskatinti Konvencijos Šalis pagerinti vietovės, kurią IUCN laiko daugiau nacionalinės ar regioninės, bet ne visuotinės reikšmės, gamtinių savybių vertės vientisumą.

- (i) Kuršių nerija yra nežymiai pakeistas kraštovaizdis, kuriam didelę įtaką padarė žmogaus veikla, todėl negalima manyti, kad nerija yra natūralių nekliudomų pakrantės formavimosi procesų pavyzdys;*
- (ii) Pagal šį kriterijų, vietovė neturi išskirtinės visuotinės vertės dėl nedidelio natūralumo;*
- (iii) Dabartinis kraštovaizdis susiformavo dėl gana neseniai vykusių gamtinių procesų ir žmogaus veiklos, taigi nerijos negalima laikyti vien tik gamtos produktu ;*
- (iv): Nėra jokių ypatingų gyvūnijos rūšių ar ekosistemų, kurių išlikimas priklauso vien tik nuo Kuršių nerijos.*

Abi patiriamosios organizacijos, tiek ICOMOS tiek ir IUCN, pripažino Kuršių neriją esant gana neseniai susiformavusiu kraštovaizdžiu, kuriame matomi akivaizdūs žmonių veiklos padariniai: tiek neigiami, kaip miškų išskirtimas XVI a., tiek teigiami, kaip XIX a. pradėta išskirtinė atkūrimo programa, atkuriant kopas ir želdinant mišką, ir taip stabilizavus vietovę .

ICOMOS pabrėžė, kad išsaugant Kuršių neriją, regis didžiausias dėmesys buvo skiriamas gamtinių savybių išsaugojimui, ir tik kai kurie Lietuvos pareigūnai nors ir pavėluotai pripažino kultūrinę paveldo vertybės reikšmę. Tiek ICOMOS, tiek IUCN nuomone, vertinimo metu Lietuvoje taikomos apsaugos ir valdymo priemonės atitiko nacionalinio parko teisinės apsaugos reikalavimus ir parko tvarkymo planą, kuriuose išdėstytos kultūros paveldo ir kultūrinio kraštovaizdžio bei architektūrinių tradicijų tęstinumo plėtojamosiose gyvenvietėse apsaugos nuostatos. Abu ekspertai pažymėjo, kad planas buvo sudarytas laikantis aiškiai apibrėžtų apsauginių zonų.

ICOMOS ir IUCN pabrėžė, kad būtinas geresnis koordinavimas ir bendradarbiavimas tarp Lietuvos ir Rusijos Federacijos teritorijoje esančių

Kuršių nerijos dalių. ICOMOS teigė, kad itin svarbu, jog būtų sukurtas efektyvus jungtinis turizmo vadybos planas, o IUCN pastebėjo, kad iškilo poreikis numatyti didėjančius turistų srautus ir jų valdymo planą. Organizacijos teigė, kad Kuršių nerija turi didžiulį gamtos, kultūros ir ekologinio turizmo plėtros potencialą. Tai, kad vietovę galima pasiekti tik keltu iš Klaipėdos, veikia kaip svarbus kontrolės mechanizmas, ribojantis turistų skaičių. Tulto, kuris pakeistų keltą į Kuršių neriją, pastatymo poveikis turi būti gerai įvertintas.

ii) Aprašymas:

Kuršių nerija atrodo kaip „natūralus“ kraštovaizdis, tačiau iš tikrųjų beveik visas nerijos kraštovaizdis yra didžiulių žmogaus pastangų rezultatas. Kopų ir miškų kraštovaizdis yra vienas iš daug pastangų pareikalavusio atkurto grožio pavyzdžių – tarsi didžiulio atkūrimo ir stabilizavimo proceso, trukusio du šimtmečius, įrodymas.

Kuršių nerijos kaip kultūrinio kraštovaizdžio įrašymas į Paveldo vietovių sąrašą liudija šiuos procesus: mozaika išdėstyti ir į Kuršių marias atgręžti žvejų kaimeliai, atkurtos kopos, nauji miškai ir XIX a. pastatyti rekreaciniai pastatai.

Kaip rodo išsamūs archeologiniai žvejų gyvenviečių tyrimų įrodymai iš Mezolito laikotarpio aptikti XIX a. pradžioje jūros pusėje, buvęs Vikingų pirklių centras ir kelios senovės Teutonų ordino pilys, gali būti, kad pirmieji žmonių veiklos pėdsakai Kuršių nerijoje atsirado prieš 5000 metų. Kuršių nerijos, kaip pasaulio paveldo vietovės, vertė susijusi su pastaruosius 200 metų vykusiu jos atkūrimu, kuris buvo reikalingas po masinio miškų kirtimo XVI a., ilgainiui nulėmusiu nestabilių kopų susidarymą. XIX a. buvo pradėti Kuršių nerijos stabilizavimo darbai: iš jūros pusės suformuotas ilgas apsaugos pylimas, kuris neleido smėliui plisti toliau į Kuršių nerijos vidų. Šis procesas truko pirmąją XIX a. pusę, truputį vėliau imtasi kopų šlaitų stabilizavimo tvirtinant žabtvorėmis ir apželdinant. Iki XIX a. pabaigos beveik pusė Kuršių nerijos buvo apželdinta miškais, kurie šiandien užima 75 proc. teritorijos.

iii) Išskirtinė visuotinė vertė:

Atėjus laikui patvirtinti išskirtinės visuotinės vertės ataskaitą (angl. Statement of Outstanding Universal Value; toliau tekste SoOUV), komitetas jai nepritarė. (Šis reikalavimas buvo suformuluotas tik 2005 m.) Antrojo Europos regiono periodinės ataskaitos pateikimo etapo metu visos valstybės narės turi parengti vietovės SoOUV ataskaitos planą, jeigu jis dar nėra parengtas, ir pateikti jį patvirtinti Pasaulio paveldo komitetui.

Kuršių nerijos išskirtinės visuotinės vertės aprašymo rengimas ir požymių, kurie atspindi išskirtinę visuotinę vertę nustatymas, būtų be galo naudingas procesas turint omenyje, koks sudėtingas yra šis objektas ir kiek vis dar yra neaiškumo, pavyzdžiui, kodėl objektas buvo įrašytas į Paveldo sąrašą ir ką konkrečiai reikia tvarkyti.

Toks išskirtinės visuotinės vertės aprašymas turėtų būti grindžiamas ICOMOS įvertinimu, nominacine byla ir Komiteto sprendimu. Šiuose dokumentuose pateikiami išskirtinę visuotinę vertę apibrėžiantys ir jos

atributus atpažinti leidžiantys įrodymai (fiziniai ir asociatyvūs), kurie atspindi tą vertę ir kuriuos būtina valdyti norint ją išlaikyti.

Šiame dokumente pateikiama pakankamai įrodymų, apibrėžiančių XIX a. žmogaus sukurtą kultūrinį kraštovaizdį ir pagrindinius atskirus pažymius, pavyzdžiui, apsauginį kopagūbrį, sustabdytas slenkančias kopas, naujus miškus, žvejų gyvenvietes, vilas, taip pat praėjusių šimtmečių liekanas, tokias, kaip užpustyti kaimai, mišrių miškų pėdsakus ir t. t. – vietoves, menančias išnykusią etninę bendruomenę - taip pat nubraižomas bendras matomos harmonijos tarp gyvenviečių, saugomų miškų ir aukštų kopų vaizdas.

iv) Pagrindiniai įtraukimo į Pasaulio paveldo sąrašą reikalavimai

Įtraukiant vertybę į Pasaulio paveldo sąrašą patariamąsios organizacijos ir Pasaulio paveldo komitetas turi būti tikri, kad šalyje galioja atitinkama teisės aktais paremta apsauga, ir yra pasirengta užtikrinti išskirtinę visuotinę objekto vertę, bei laikui bėgant jo autentiškumas bus išlaikytas. Vadinas, valdymo sistema turi būti grindžiama išskirtinę visuotinę vertę nurodančių požymių tvarkymu, o teisės aktais paremta apsauga turi būti pakankamai stipri, kad tai užtikrintų. Kuršių nerijos įtraukimo į paveldo sąrašą metu Komitetą tenkino tuo metu buvusi valdymo sistema, ypač Lietuvos teisės aktais paremta apsauga ir 1994 metais parengto nacionalinio parko planavimo schema (generalinis planas), kuris buvo pateiktas kartu su nominacija.

v) Misijos veiklos sritis ir struktūra:

Pagrindinė misijos užduotis – nustatyti, ar dabartinis Neringos savivaldybės bendrasis planas, Klaipėdos miesto savivaldybės dabartinio bendrojo plano, susijusio su Smiltynė, dalis ir peržiūrėtas Kuršių nerijos nacionalinio parko tvarkymo planas vis dar atitinka pasaulio paveldo vertybės kriterijus. Ypač svarbu atkreipti dėmesį į vertybės požymių apsaugą gyvenamuosiuose rajonuose, gyvenamųjų rajonų plėtrą ateityje, rekreacinę talpą, infrastruktūros vystymą ir potencialų ekonomikos augimą, ypač į požymius, susijusius su Neringa kaip kurortu. Jei šie požymiai visai ar iš dalies neatitinka kriterijų, misijoje dalyvaujantys ekspertai turi pasiūlyti galimus sprendimus.

Be to, misijos ekspertų buvo prašoma pateikti pasiūlymų, kaip bendrai padidinti visos Pasaulio paveldo vietovės, įskaitant sritį Rusijos Federacijos teritorijoje, vertę.

Norėdami išspręsti iškilusius klausimus, misijos ekspertai nustatė pagrindines aktualias problemas, į kurias vadovai turi atkreipti dėmesį (rengdami planus ir teisės aktus), vietines valdymo ir planavimo sistemas (įskaitant savivaldybių planus ir peržiūrėtą nacionalinio parko tvarkymo planą), ateityje kilsiančius sunkumus bei galimybes, bei kaip apskritai galima pasinaudoti Kuršių nerijos buvimu Pasaulio paveldo sąrašė ir ilgam optimizuoti ekonominę, socialinę ir kultūrinę naudą, kaip nerijos bendros tvarios plėtros dalį. Misijos ekspertai baigė darbą pateikdama išvadas ir siūlymus.

2. Pagrindinės problemos:

Pasaulio paveldo komitete aptartos šios Kuršių nerijos problemos: marių tarša, pavojus, kurį kelia Rusijos naftos žvalgybos jūrinės platformos, turizmo plėtros projektai abejose valstybinės sienos pusėse. Pastebėtas šioks toks, kad ir lėtas, progresas (aprašytas valstybės narės ataskaitose ir Pasaulio paveldo komiteto protokoluose). Valstybė narė ataskaitą Komitetui turės pateikti 2010 m.

Lietuvos ekologinės situacija laikoma daugiau ar mažiau stabilia nuo XX a. vidurio, o įtraukus vertybę į Paveldo sąrašą jokių esminių pokyčių neužfiksuota. Antra vertus, socialinė ir ekonominė situacija gerokai pasikeitė, o spartus ekonomikos vystymasis ir didėjantis turizmo poreikis turėjo didelės įtakos kultūrinei aplinkai. Su šiais pokyčiais itin glaudžiai susiję vietinių gyventojų lūkesčiai. Gyventojų Neringoje padaugėjo, o jų socialinė struktūra pakito atsikrausčius turtingesniems. Šie pokyčiai atnešė tam tikrą skaičių lūkesčių, kurie dažnai įvardijami kaip „poreikiai“, tačiau juos geriau būtų vadinti „norais“, kol jie tinkamai nėra pagrįsti. Šie lūkesčiai ir kiti klausimai, susiję su bendra kultūros požymių apsauga, išvardyti toliau.

1) Žvejų namų restauracija

Kuršių nerijos įtraukimo į UNESCO pasaulinio paveldo sąrašą nominacinėje byloje ir ICOMOS vertinime pabrėžiama, kad išlikusios senosios žvejų gyvenvietės yra svarbios kaip pagrindiniai kultūrinio kraštovaizdžio požymiai. Pastebėta, kad daugelis XIX a. rąstinių nendrėmis dengtų namų buvo padidinti arba pakeisti, o kai kurios gyvenvietės išplėtos naujais statiniais (iš pradžių XIX a. statytomis vilomis, prieš Antrąjį pasaulinį karą statytais namais, sovietinės eros ir vėlesniais daugiabučiais), tačiau daugelis ankstesniųjų pastatų išliko, o jų išsaugojimas nustatytose teritorijose tapo Nacionalinio parko planavimo schemos dalimi. Plane užsiminta apie nepageidaujamų pakeitimų panaikinimą esant aiškiems įrodymams ir nendrinių stogų atkūrimą paminkliniuose pastatuose. Pagrindiniai procesai: išsaugojimas, restauracija ir atkūrimas per kopijas. Griežčiausios apsaugos zonose nustatyta, kad „*tikslią išvaizdą, išdėstymą, architektūrą, dekoravimą ir etnografinius elementus būtina apsaugoti kaip galima labiau*“.

Atrodo, kad bandant išsaugoti šių namų autentiškumą ir tobulinant kitus pastatus, nebuvo tiksliai laikomasi išsamių nurodymų. Šioje misijoje dalyvavę ekspertai pastebėjo, kokie trapūs yra daugelis išlikusių žvejų namų ir jų aplinka, įskaitant ūkinius pastatus, sodus ir šalia marių einančią gatvę (kaip struktūros dalį). Yra keli pavyzdžiai, kai XIX a. ar prieškariniu statyti pastatai buvo visiškai perstatyti naudojant nedaug originalių medžiagų, o kitais atvejais pastatai buvo išplėsti vertikalia arba horizontalia kryptimi naudojant šiuolaikines medžiagas (žr. toliau). Pastatai tapo nepatrauklūs, o jų originalūs bruožai paslėpti. (*Nacionalinio parko vadove nurodoma: Pastaruoju metu [...] pastatai rekonstruojami arba netgi perstatomi nekreipiant dėmesio į šių pastatų unikalią prigimtį. Labiausiai nukentėjo senieji vertingiausi pastatai centrinėje (Pervalkos) dalyje.*) Daugeliu atvejų sodeliai tapo stovėjimo aikštelėmis, kuriose laikoma iki trijų automobilių.

Šie išlikę žvejų namai yra vienas iš svarbiausių kultūrinio kraštovaizdžio požymių. Lygiagrečiomis eilėmis šalia marių pastatyti namai, stogų puošybos elementai, prieangiai ir langai, originalios sienų ir stogų struktūros, ūkiniai pastatai, sodeliai ir juosiančios tvoros sudaro itin vaizdingą ir vertingą palikimą, kuris ir yra pagrindinis išskirtinės visuotinės vertės požymis.

Svarbu išlaikyti šį palikimą ir jo autentiškumą, o to siekiant reikalingi kokybiški ir stropiai atliekami restauravimo darbai naudojant vietines ir panašias į vietines medžiagas, o ne pastatų atstatymas iš naujo. Pripažįstama, kad tokios medžiagos yra kur kas brangesnės nei pagamintos gamykloje. Bendras XIX a. pastatytų namų skaičius nėra labai didelis (palyginti su kitose Pasaulio paveldo vietovėse išlikusių vietinių pastatų skaičiumi), tačiau visi jie ištyrinėti ir įvertinti. Todėl labai svarbu išnagrinėti visas galimybes gauti dotaciją ilgalaikiam šių namų restauravimo projektui.

Neaišku, ar yra atitinkamų įgūdžių šiam darbui turinčių meistrų, ir jei jų nėra, būtina inicijuoti mokymo programas. Akivaizdu, visi esami prieš II pasaulinį karą pastatyti žvejų namai sunyko taip smarkiai, kad jų atkūrimo užduotis dabar tapo labai svarbi ir skubi.

Kai kurie atvejai, kai išdavus leidimus namai buvo ne restauruojami, o greičiau rekonstruojami ir pastatomi, buvo nagrinėjami teismuose (žr. toliau).

ii) Statybinės medžiagos

Daugelio gyvenviečių centrinę dalį sudaro žvejų namai (statyti XIX a. ir prieškariniu laikotarpiu), o toliau nuo centro esančioms zonoms būdingi dideli namai, vilos, apartamentai. Šiuo metu galioja politika, skatinanti statyti naujus pastatus iš vietinių medžiagų arba bent jomis apdengti pastatus iš išorės, tai yra sienas degti mediena, o stogą – čerpėmis. Tačiau pasitaiko atvejų, kai stogas dengiamas itin blizgiomis, ryškiai dažytais gamyklinėmis cemento čerpėmis, o ne keraminėmis, kurios keičia atspalvius pagal oro sąlygas, todėl vaizdas yra labai nevienodas.

Norima sukurti dizaino vadovą, kuriame būtų nurodytos medžiagos, tinkamos restauracijai, jiems remontuoti ir naujiems pastatams statyti. Be to, būtų išdėstyta tiksli langų, durų, stogų ir kt. dizaino informacija.

iii) Viešoji erdvė

Yra gana nemažai gyvenviečių, kuriose kažkada akmeninės buvusios uostų krantinės dabar padengtos cementu, o daugelis takų išgrįsti asfaltu. Kai kuriose gyvenviečių dalyse yra ir kitų detalių, pavyzdžiui, betoninių kelkraščių, kurie kažkaip primena priemiesčius ir tai tikrai nestiprina vietovės išskirtinumo ir nerodo, kad ši vieta ypatinga.

iv) Nauji pastatai

Misiją sudarantys ekspertai nesilankė visose gyvenviečių dalyse, todėl galėjo apžiūrėti naujesnius iškilusius pastatus, ypač Nidoje. Naujai pastatyti būstai, daugiausia apartamentai ir namų grupės, yra gana patrauklūs, tačiau negalima teigti, kad jie yra itin aukštos kokybės palyginti su aplinkiniais pastatais. Be to, pastatų detalės ir naudojamos medžiagos nesukuria

išskirtinės vietovės pojūčio (išskyrus vieną pastatą Juodkrantėje) ir net nebandoma naudoti ekologiją ar darnią plėtrą užtikrinančių medžiagų.

Kai kuriais atvejais nauji pastatai neatitinka žvejų namų aplinkos peizažo. (*Kai kurie originalūs žvejų nameliai nebedera vietovėje, į kurią prasiskverbusi naujoji kurorto architektūra.*). Kai kuriose gyvenvietėse naujų ir senų pastatų pusiausvyra lemia, kad pirmasis vietovės įspūdis – naujas kurortas.

v) Duomenų pristatymas ir interpretavimas

Vienas iš pagrindinių nominacijos byloje minimų požymių – po smėliu užpustytos gyvenvietės. Neaišku, kaip lankytojai sužino apie šias lankytinas vietas, išskirtinį atkuriamąjį darbą, kuris buvo atliekamas XIX a. ir XX a. stabdant kopų slinkimą (kuris vis dar tęsiamas), arba apie mišrių miškų liekanas, kurie kadaise augo Kuršių nerijoje ir kurių vis dar galima rasti keliose vietose, apie atskirtas vietas, pavyzdžiui, Gintaro įlanką, svarbias vietovės liekanas.

Reikėtų daug daugiau informacinių priemonių, keliančių lankytojams ir turistams norą pasivaikščioti po šias vietas, padedančių perprasti ypatingas šio gamtos ir žmogaus suformuoto peizažo ypatybes bei suvokti Kuršių nerijos trapumą.

vi) Būsto plėtra vietos gyventojams

Atrodo, kad šioje vietovėje ekonominė situacija yra geresnė nei Lietuvos vidurkis. Nedarbo lygis palyginti žemas, tačiau apibrėžimas „vietiniai žmonės“ ir „gyventojai“ kartais vartojami atsargiai, nes nemažai gyventojų Kuršių nerijoje yra registruoti, bet didžiąją metų dalį gyvena kitur.

„Vietinių gyventojų“ poreikis statyti namus buvo gana aiškiai išreikštas, o savivaldybės bendrajame plane buvo nurodytos kai kurios vietos už gyvenviečių ribų. Misijos ekspertams tapo aišku, kad nėra mechanizmų, kurie leistų namuose apgyvendinti tik vietinius gyventojus, tačiau jei toks apribojimas atsirastų, reiktų priemonių, kurios leistų namais naudotis tik vietiniams, apribotą nuomą ir pardavimą bei apibrėžtų, kas yra „vietinis gyventojas“.

vii) Turizmo infrastruktūra: viešbučiai, apartamentai, kempingai

Misijos ekspertai aiškiai suprato Neringos savivaldybės norą sukurti daugiau apgyvendinimo vietų nerijos lankytojams: viešbučių, namų ir apartamentų, kempingų. Tai daryti plečiant teritoriją ir vėl panaudojant apleistus Sovietų Sąjungos laikotarpio restorano pastatus. Suprantama, kad Sovietų Sąjungos laikotarpiu buvusios stovyklavietės buvo privatizuotos ir paverstos viešbučiais, kaip ir buvusios pionierių stovyklos, kurios buvo parduotos. Taigi visiems šiems poreikiams patenkinti planuojama naudoti „plyno lauko“ vietas.

Pripažįstama, kad nesvarbu, ar lankytojai atvyksta savarankiškai ir lieka vienai ar dviem savaitėms, ar jie atvyksta autobusais ir pasilieka vienai ar dviem naktims, būtina įrengti vietas autobusų stovėjimui ir didesnius restoranus, kuriuose galėtų pavalgyti autobusais atvykę žmonės. Panašu, kad ir turistai, keliaujantys nameliuose ant ratų, apsistodavo palyginti neilgam laikui, tačiau jiems vis tiek reikalinga didelė erdvė parkavimui ir speciali infrastruktūra.

Nedarbo lygis Kuršių nerijoje yra labai žemas ir daugelis viešbučių bei svečių namų samdo darbuotojus, gyvenančius ne Kuršių nerijos teritorijoje.

Kalbant apie šias papildomas lankytojų apgyvendinimo sąlygas, noras jas įrengti nebuvo išsakytas kaip gerai iširtas ir apibrėžtas poreikis, taip pat jis nebuvo susietas su bendra turizmo strategija. Taigi nėra aiškiai apibrėžtos „Vizijos“, kaip Kuršių nerija turėtų būti reklamuojama, į kokius lankytojus nukreipti rinką, kaip optimizuoti, o ne maksimaliai padidinti įplaukas, susijusias su saugojimo poreikiais. Svarbu numatyti, kaip pritraukti lankytojus tam tikru laiku ir į tam tikras vietas, atsižvelgiant į Kuršių nerijos talpumo pajėgumus, tai yra apgyvendinti galimų lankytojų skaičių, kad nebūtų pažeistas kraštovaizdis.

Panašu, kad nėra ir bendros turizmo strategijos, sujungiančios viską į vieną aiškų planą, kuriuo remiantis būtų galima reklamuoti Kuršių neriją bei aptarnauti lankytojus ir tokiu būdu optimizuoti įplaukas tuo pačiu metu mažinant poveikį.

Kurių nerijoje, priešingai nei daugelis kitų jautrių kultūrinių kraštovaizdžių, nebuvo bandoma išnaudoti kiekvieno išskirtinio kraštovaizdžio požymio, kad lankytojai galėtų patirti, kas yra unikali ir ekologiška aplinka, ir grįžtų kitą kartą.

Taip pat kyla klausimas, ar paskatinus naujų namų statybą nepadaugės ir taip gausiai realiai nerijoje negyvenančių savininkų, kurie didžiąją metų dalį praleidžia už Kuršių nerijos ribų ir kurių namai naudojami tik kelias savaites per metus.

viii) Infrastruktūros plėtra

Misijos ekspertai žinojo apie kai kurių suinteresuotų asmenų norą platinti pagrindinį Kuršių nerijos kelią. Šio plano priežastys susijusios su poreikiu geriau nuvalyti sniegą ir galimybė remontuoti kelią, leidžiant automobiliams važiuoti dviem eismo juostomis. Šiuo metu į Kuršių neriją leidžiama važiuoti dviaukščiams autobusams ir itin dideliems nameliams ant ratų (tai gana neseniai iškilusi problema), tai irgi lemia poreikį rekonstruoti kelią.

Platesnio kelio, kuriuo būtų galima važiuoti greičiau, poreikis nebuvo susijęs su bendra Kuršių nerijos transporto politika, kuri savaime susijusi su bendra turizmo strategija ir galiausiai su bendra vietovės vizija.

Nidos prieigose yra nedidelis dar Sovietų Sąjungos laikotarpiu statytas lauko aerodromas. Jis pastatytas 1967 m. ir centrinės valdžios lėšomis remontuotas 1998–2006 m., tačiau šiuo metu uždarytas, nes neatitinka saugumo reikalavimų. Misijos metu buvo aptariama šio aerodromo ateitis: atkurti jį kaip viešą oro uostą ir taip skatinti turizmą, leisti aerodromu naudotis tik privatiems lėktuvams ir avariniam nusileidimui ar jį išmontuoti, o vietą panaudoti automobilių stovėjimui ar kitoms su oru nesusijusioms reikmėms.

Aišku, kad Kuršių nerijos viduryje veikiantis oro uostas kels triukšmą, kenks aplinkai ir gadins kraštovaizdį. Avarinio nusileidimo atvejai čia griežtai ribojami, nes už 70 km yra kitas oro uostas, o gelbėjimo darbai atliekami naudojant sraigtasparnį.

Tiek diskusijos apie kelio platinimo galimybes, tiek apie aerodromo panaudojimą nebuvo siejamos su didesnėmis transporto ir turizmo plėtros strategijomis. Poreikis (ir veiklos teisėtumo pagrindimas) statyti oro uostą turizmo tikslais sukuriant visą reikalingą infrastruktūrą ir vėliau kenčiant nuo poveikio aplinkai (triukšmo, užterštumo, rizikos, kad atvyks turtingi žmonės, dėl kurių kils nuosavybės kainos ir t. t.) nebuvo rodomas. Pastačius oro uostą eismas keliuose nesumažėtų, o tik suintensyvėtų. Galimybė naudoti aerodromą kaip centrinę automobilių stovėjimo aikštelę, sukurtą naują mobilumo koncepciją griežtai ribojant eismą gyvenvietėse ir plėtojant vietinę transporto sistemą su ekologišką kurą naudojančiomis transporto priemonėmis.

Misijos ekspertai padarė išvadą, kad ši esminė mintis nebuvo svarstoma naujame aerodromo žemės panaudos ir apskritai Kuršių nerijos plane.

ix) Iš Sovietų Sąjungos laikotarpio išlikusių pastatų panaudojimas iš naujo

Sovietų Sąjungos laikotarpiu Kuršių nerijoje buvo statomi didžiuliai apgyvendinimo korpusai, restoranai, dideli garažai ir kiti komplektai, leidę aptarnauti dideles turistų grupes. Nė viena iš šių konstrukcijų neišlaikė savo pradinio naudojimo tikslo. Daugelis jų seniai apleisti ar pusiau neprižiūrimi. Nidoje, pavyzdžiui, kai kurie iš šių pastatų stovi gyvenvietėje, vienas ar du iš mažesnių buvo apkalti medžiu ir uždengti čerpių stogais, miesto pakraščiuose esantys garažai paversti į gyvenamuosius būstus. Dabar sunku nustatyti jų ankstesnę formą.

Kai kurie statiniai, pavyzdžiui, restoranai, pastatyti prie jūros, už kopų. Jie izoliuoti nuo gyvenviečių, įsikūrusių ant marių kranto. Šios prie jūros esančios vietos nepatenka į gyvenviečių zonas.

Pagrindinis iškilęs klausimas - ar suteikti šių statinių, kurių dauguma privatizuoti, sklypų savininkams leidimus statyti naujus pastatus (jų atkūrimas negalimas). Kaip rodo garažų perstatymo ar pavertimo būstais pavyzdys, naujoje vietoje bus tiesiog pastatyti nauji pastatai. Tokie statiniai neturi ryšio su aplinka ar ankstesniu naudojimu, o tai turi būti paaiškinta, kad būtų galima suprasti, kodėl šie pastatai stovi taip toli nuo gyvenviečių. Kai kurie restoranai buvo plačiai išdėstyti (sudaryti iš daugybės vieno aukšto pastatų), kitoje vietoje buvo siūloma įrengti 3–4 aukštų viešbutį, dar kitoje – gydymo kliniką.

Daugelio šių vietų planai numato visišką pastatų perstatymą, o statiniai užims daug daugiau vietos. Tokios statybos neišsaugotų sovietiniu laikotarpiu buvusios Kuršių nerijos paskirties, atvirkščiai, sklypai būtų panaudojami naujai intervencijai, nesusijusiai su sovietmečiu buvusia paskirtimi ar išskirtinės visuotinės vertės išsaugojimu. Jei šie pastatai yra gyvenviečių centruose, ir yra teikiamos paslaugos, geras sprendimas būtų pagražinti šių pastatų išorę ir juos tinkamai panaudoti jų neplečiant ir nestatant didelių automobilių stovėjimo aikštelių. Jei šie pastatai yra už gyvenviečių ribų, intervencija labai neigiamai paveiktų išskirtinę visuotinę vietovės vertę. Šios misijos ekspertai mano, kad nėra jokio tinkamo loginio pagrindo, kuris pateisintų šių pastatų perstatymą.

x) Pramogų turistams

Siekdama pailginti turizmo sezoną, Neringos savivaldybė išreiškė norą pasiūlyti naujas pramogas lankytojams, pvz., rengti festivalius, statyti

uždarų patalpų pramogines vietas (esant bloga orui), plėtoti vandens pramogas, teikti sveikatos klinikų paslaugas, nes tai galėtų pritraukti užsienio turistus pavasario ar rudens laikotarpiais, o galbūt ir visus metus. Atsižvelgiant į tai, kad daugumai šių pramogų reikia naujų statinių, juos reikėtų išdėstyti už gyvenviečių zonų ribų, todėl buvo pasiūlyta apsvarstyti galimybę panaudoti vieną ar daugiau buvusių sovietmečio restoranų sklypų.

Taip pat nebuvo išnagrinėti turizmo sezono pailginimo ir aktyvaus poilsio variantai, susiję su žuvininkystės tradicijomis vietovėje ir pramogomis Kuršių nerijoje žiemos laikotarpiu.

Kaip jau buvo minėta, tokios iniciatyvos turi būti įtrauktos į bendrą turizmo plėtros strategiją, kuri būtų paremta bendra vizija, atspindinčia poreikį išsaugoti išskirtinę visuotinę vertę. Komentarai dėl sovietinių laikų pastatų naudojimo galėtų būti apsvarstyti dėl būtent turistų pritraukimo galimybių.

xi) Plėtros zonos

1994 m. nacionalinio parko planavimo schemoje kiekvienoje gyvenvietėje ir visoje Kuršių nerijoje buvo pažymėtos aiškios zonos. Visos zonos buvo pažymėtos išilgai ir lygiagrečiai pakrantei, išskiriant augmenijos zonas. Kiekvienoje gyvenvietėje užstatytos vietovės buvo pažymėtos atsižvelgiant į tai, ar jose išlikę geriausi žvejų sodybų pavyzdžiai (etninės-kultūrinės zonos), tarpukario laikotarpio statinių pavyzdžiai (urbanizuotos zonos), rekreacinės zonos arba papildomos zonos (skirtos tokioms reikmėms kaip transporto priemonių statymas). Plane buvo nustatyti statybos reikalavimai ir gyvenvietės ribų plėtros apribojimai, vietoje to siūloma gyvenamąjį plotą didinti optimizuojant esamas gyvenviečių zonas.

Savivaldybė pateiktame bendrajame plane siūlo alternatyvius zonavimo sprendimus, pagal kuriuos nerija skirstoma į zonas skersai nuo jūros iki marių, o ne išilgai. Toks žymėjimas gali skatinti glaudesnę ryšį tarp gyvenviečių ir paplūdimių vakariniame jūros krante, o tai nebūtinai pageidaujama. Pateiktuose planuose taip pat nurodomos plėtros zonos, kurios 10-25 % (?) praplečia gyvenvietės ribas. Šio zonos savo ruožtu priskirtos rekreacinei veiklai arba vietos gyvenamųjų namų statybai.

Pagrindinė problema yra plėtros zonų išplėtimo logiškas pagrindimas, kuris misijai buvo visapusiškai išaiškintas investavimo galimybių skatinimo aspektais, tačiau nenurodant galimybių, kaip tokia plėtra gali prisidėti prie bendros Kuršių nerijos kaip kurorto vystymosi vizijos, atsižvelgiant apsaugos parametrus ir apribojimus bei išskirtinės visuotinės reikšmės išsaugojimą.

xii) Kokybiškos aplinkos išsaugojimas

Akivaizdu, jog visas pusiasalis yra nenatūralus, o jame egzistuojančią ekosistemą pakeitė per daugelį amžių vystyta žmogaus veikla. Nors dabartinė aplinkos situacija yra stabili, tačiau išlieka pakankamai pažeidžiama, todėl bet kokia nauja veikla ar vadinamų rekreacinių zonų plėtra gali sukelti neigiamas pasekmes.

Keletą metų jūros ir marių vandens tarša buvo pagrindinė problema, ypač pasireiškusia tarpvalstybiniame bendradarbiavime. Naftos gavybos platformos įrengimas Rusijai priklausančioje Baltijos jūros dalyje buvo

laikomas didele grėsme aplinkai; nors buvo sudaryta tarptautinė sutartis, tačiau iki šiol ji nebuvo įgyvendinama.

Kuršių marių taršai didžiausią poveikį daranti prieš keletą metų gaisro nusiaubta popieriaus gamykla šiuo metu yra apleista. Konvencijos šalys narės deda visas pastangas, kad pašalintų vietovę iš labiausiai užterštų Baltijos jūros vietų sąrašo. Atsižvelgiant į paukščių populiacijas, sausumos teritorijose nustatytas didesnis trikdymas nei vandens zonose. Misijos metu nebuvo aptarta žuvų populiacijos būklė.

xiii) Kuršių nerijos kaip kurorto įvaizdis

Kuršių nerija tapo kurortu XIX a., kai išryškėjo vietovės stabilizavimo darbų rezultatai. Įmantrios „šveicariško – gotikinio“ stiliaus vilos, viešbučiai ir svečių namai buvo daugiausia statomi Juodkrantėje, todėl šią vietovę imta vadinti „Baltijos perlu“. 1933 m. Kuršių nerija buvo oficialiai paskelbta kurortu. Sovietiniais metais, siekiant apgyvendinti dideles ilgesnį laiką atostogaujančių turistų grupes, daugelis funkcinio stiliaus pastatų buvo statomi gyvenvietėse, o keletas netgi arti jūros kranto.

Per pastaruosius dvidešimt metų Kuršių nerija tapo kurortu tiek individualiems turistams, tiek jų grupėms iš Lietuvos ir kitų Europos šalių, ypač Vokietijos. Turizmas paremtas vidutinio dydžio viešbučių, nuomojamų apartamentų ir svečių namų pasiūla, o patekimas į Kuršių neriją neapribojamas transporto priemonių skaičiumi arba rūšimi: į teritoriją gali įvažiuoti ir dviejų aukštų autobusai, ir didžiuliai priekabiniai nameliai.

Svarbiausias klausimas yra Kuršių nerijos kaip kurorto plėtra ateityje. Ar vietovei reikėtų didesnių viešbučių, daugiau restoranų, priplaukų, vidaus ir laiko pramogų, geresnės infrastruktūros tam, kad būtų galima pritraukti daugiau turistų ir konkuruoti su žemyne esančiais kurortais, ar verčiau siūlyti unikalų poilsį mažesniai, bet didesnę vertę turinčių turistų skaičiui, pabrėžiant išskirtinę kultūrinę ir ekologinę objekto vertę? Ar tai turėtų būti tik sezono metu tankiai apgyvendinta teritorija, ar vietovė, išlaikanti priimtino dydžio nuolatinę bendruomenę?

Kultūriškai ir ekologiškai pažeidžiamai Kuršių nerijai reikia mažiau poveikio aplinkai sukeliančio turizmo. Kuršių nerija turi visas galimybes vystytis kaip tvaraus turizmo pavyzdys, tačiau iki šiol tokios galimybės nebuvo išanalizuotos.

Kultūrinis kraštovaizdis yra pripažintas tarptautine (visuotinė) vertybe ir turi būti išsaugotas ateities kartoms. Turizmo strategijoje turi būti įvardijamas būtent toks kraštovaizdis, išsiskiriantis savo unikalumu, pažeidžiamumus ir išsaugojimo reikmėmis. Kaip jau buvo nurodyta anksčiau, kraštovaizdis – tai ne tik kopos ir miškai; tai visa nerija su harmoningai persipynusia gyvenviečių, miškų, jūros, marių ir kopų sistema, kurią būtina išsaugoti.

Svarbiausias aspektas – tai „kurorto“ sąvokos apibrėžimas ir vizija, kaip būtų galima pritraukti turistus ir tuo pačiu išsaugoti unikalius vietovės bruožus bei užtikrinti tvarų vystymąsi.

3. Tvarkymo ir planavimo sistemos

Nominacinėje byloje teigiama, kad Lietuvoje „teritorijų planavimo įstatymu nustatyta, jog bet kokia veikla vietovėje gali būti vykdoma tik patvirtinus teritorijų planavimo dokumentus. Pagrindinis Kuršių nerijos teritorijos planavimo dokumentas yra 1994 m. Vyriausybės patvirtinta planavimo schema (generalinis planas), galiojanti iki 2005 m. Šia schema naudojamosi kaip pagrindu rengiant tokius specialiuosius teritorijų planavimo dokumentus, kaip miškų valdymo planas, rekreacinės veiklos vystymo planas, detalieji gyvenviečių infrastruktūros atskirose rekreacinėse zonose planai bei tolesnė infrastruktūros plėtra“.

Pusiasalio nacionalinio parko planavimo schema buvo laikoma priimtina ir tinkama vietovės įrašymo į Pasaulio paveldo sąrašą metu, kadangi jame buvo pateikta detali visų pastatų bei vietovių dokumentacija ir specifiniai zonavimo bei saugojimo nurodymai.

Kaip minėta, detalūs nurodymai dėl žvejų sodybų išsaugojimo nebuvo įgyvendinami, o kai kuriais atvejais vietoje numatytos apsaugos ir tikslios restauracijos pastatai buvo tiesiog atstatomi. Iš dalies šio atvejo priežastys gali būti susijusios su pačia restauracijos sąvoka, kuri tam tikromis aplinkybėmis reiškia atstatymą, tačiau taip pat priežastys glūdi santykiuose tarp savivaldybės valdžios bei jos suteikiamo patvirtinimo ir nacionalinio parko direkcijos, kuri apjungia plėtros planavimą dviejose Kuršių nerijos savivaldybėse – Neringos ir Klaipėdos miestų – tačiau, atrodo, nebuvo atitinkamai gerbiama. Buvo nustatyta daugybė pažeidimų dėl plėtros patvirtinimų, kurie nesuderinti su parko planavimo schemeje išdėstytomis nuostatomis. Pastaruoju metu pradėti trisdešimt penkių esamų pastatų bei automobilių stovėjimo aikštelių plėtros, atstatymo ar rekonstrukcijos darbai šiuo metu yra nagrinėjami teismine tvarka dėl neatitikimo nacionalinio parko plano schemai. Pusė šių atvejų buvo išanalizuoti ir nemažai detaliųjų planų buvo paskelbti negaliojančiais, kadangi neatitiko esamo teritorijų planavimo dokumento (1994 m. generalinio plano) sprendinių, o savininkams tenka atstatyti pastatų pakeitimus, kad būtų išlaikyti tradiciniai žvejų gyvenviečių bruožai.

2004 m. planas buvo peržiūrėtas atsižvelgiant į socialinės ir ekonominės situacijos pokyčius. Be to, išleidus naują įstatymą, visos savivaldybės įsipareigojo paruošti bendruosius planus, galiosiančius nuo 2009 m. Buvo parengti 3 planai, kurie, atrodytų, mažai tarpusavyje susiję, nors kai kurie pagrindinių autorių yra tie patys asmenys.

i) Peržiūrėtas nacionalinio parko tvarkymo planas

Atlikus nacionalinio parko tvarkymo plano peržiūrą, pakeitimų atlikta nedaug, tačiau pasiūlyti pakeitimai visgi nėra paremti 1994 metų planavimo schemos stiprybių ir silpnybių analize. Nebuvo parengta nei konkrečiais duomenimis ir įrodymais paremta poreikių analizė, nei atliktas iššūkių ir galimybių įvertinimas. Svarbiausia tai, jog nebuvo sukurta vizija, kaip Kuršių nerija turėtų vystytis per artimiausius dešimt ar dvidešimt metų, optimaliai naudojant jos turtus, bet tuo pačiu gerbiant apribojimus dėl jos išsaugojimo ir išskirtinės visuotinės vertės išlaikymo.

Pasiūlyti pakeitimai labiau atspindi viziją, kaip sudaryti sąlygas tolesnei plėtrai, tačiau nepateikiami detalūs kriterijai, pagal kuriuos būtų galima įvertinti šios plėtros poveikį išskirtinės visuotinės vertės bruožams.

Plane pateiktas naujas zonavimas daugiau ar mažiau atitinka 1994 m. plane pateiktą schemą. Jis pakankamai logiškas ir atspindi išskirtinės visuotinės vertės požymius. Tačiau ne visada aišku, ką iš tikro apima skirtingos zonos. Reikia daugiau tikslų apibrėžimų, aiškiai nurodančių, kas yra leidžiama, kas draudžiama ir kokios yra esamų pastatų rekonstrukcijos bei pertvarkymo sąlygos.

Kuršių nerijos tvarkymo planavimo zonose turėtų būti kuo labiau išlaikomas ir gerbiamas pusiasalio gamtinis ir kultūrinis pavidas. Zonavimas iš esmės turi būti atliekamas išilginiais (šiaurė-pietūs), o ne skersiniais vienetais, kurie gali suardyti kraštovaizdžio darnumą.

Nacionalinio parko zonavimo peržiūrėjimą parengė ir patvirtino Seimo komisija; misijos narių supratimu, artimiausiu metu dokumentus turėtų patvirtinti Seimas.

ii) Nauji Neringos ir Klaipėdos miesto savivaldybių bendrieji planai

Savivaldybių Bendruosiuose planuose didžiausias dėmesys skiriamas tiek aplinkosaugos, tiek socialinėms problemoms: poreikiui plėtoti Kuršių neriją tiek kaip kurortą, tiek kaip gyvenamąją vietovę, skatinant turistų srauto didėjimą, taip pat poreikiui kurti daugiau apgyvendinimo vietų, skatinti didesnes pasiūlos galimybes (pvz., viešbučius, kempingus), poreikiui kurti gyvenamąsias ir darbo vietas vietiniams gyventojams ir visapusiškai didinti iš rekreacinės veiklos gaunamas pajamas. Abi savivaldybės pateikė pasiūlymus dėl išvystytų vietovių plėtimo. Naujų statybų sklypų plotai, kurių pagal Neringos bendrąjį planą per artimiausius dešimt metų reikės socialiniam būstui, muziejui po atviru dangumi, mineralinių vandenų kurortams ir pan., yra šie:

	<i>Dabartiniai statinių sklypai</i>	<i>Nauji statybos sklypai</i>
Nida:	66 610 m ²	15 297 m ²
Juodkrantė	34 900 m ²	7 485 m ²
Pervalka	63 350 m ²	17 085 m ² (1 900 m ² – socialinis būstas), likusieji – muziejus, stovykla, stovyklavietė ir pan.

Abiejuose naujuose savivaldybių bendruosiuose planuose atsispindi pačių savivaldybių „poreikiai“. Tačiau šie poreikiai nebuvo visapusiškai išanalizuoti ir pagrįsti nepaneigiamais įrodymais (statistiniais duomenimis, sistemingomis apklausomis ir pan.) arba bendra, aiškiai suformuluota, strategine Kuršių nerijos vizija.

Savivaldybių bendruosius planus parengė pačios savivaldybės, tačiau, atrodo, neatsižvelgė į kitus egzistuojančius tiek nacionalinio, tiek

tarptautinio lygmens įstatymus ir dokumentus (nacionalinio parko planavimo schemą, Pasaulio paveldo konvenciją). Zonų nomenklatūra neatitinka tos, kuri pateikta nacionalinio parko tvarkymo plane, taip pat nepateikta jokių aiškių zonų apibrėžimų.

Pasekmės yra tokios, kad Neringos savivaldybės bendrajame plane pateikiami pasiūlymai dėl naujų viešbučių, sanatorijos statybos ir pajūrio zonos plėtros, nors tai nėra numatyta nacionalinio parko tvarkymo plane, o taip pat siūlomi sprendiniai dėl motelių ar gyvenamųjų objektų, esančių privatizuotose mašinų stovėjimo zonose, plėtros, nors pagal nacionalinio parko planą šios zonos skirtos tik mašinų stovėjimo ar žemės kultivavimo reikmėms. Kiti pasiūlymai, galintys kelti grėsmę išskirtinės visuotinės vertės bruožams – vandens sporto ir sveikatos centrų, stovyklaviečių statyba šalia jūros kranto, viešbučių buriuotojams steigimas, Gintaro įlankos ir pan. plėtra, o taip pat automobilių eismo srauto didėjimas, skatinantis kelių infrastruktūros plėtrą ir naujų stovėjimo aikštelių rengimą. Klaipėdos bendrajame plane pateikiamas pasiūlymas dėl didelio viešbučio ir antros perkėlos statymo Smiltynėje, nors tai nebuvo numatyta nacionalinio parko tvarkymo plane.

Tam tikrais atvejais Neringos bendrajame plane pateiktais pasiūlymais įteisinama jau vykstanti plėtra, kuri prieštarauja nacionalinio parko planavimo schemoje išdėstytiems sprendiniams.

Abiejuose savivaldybių planuose siūlomas šildymo sistemos nutiesimas iš žemyno per visą Kuršių neriją, tačiau tai nėra grindžiama jokių energetiniu įvertinimu ar energetikos strategija. Šiuo metu į žemyną gabenama mediena ir ten parduodama, o vėliau transportuojama atgal į neriją ir naudojama vidaus reikmėms.

Įstatyme nustatyta, kad savivaldybių planus turi tvirtinti apskrities valdžios organai, tačiau tai nėra vykdoma. Misijos atstovų supratimu, šalies administracinė struktūra šiuo metu yra pertvarkoma, o daugumoje apskričių siūlomi drastiški valdžios organų skaičiaus sumažinimai. Kol kas savivaldybių planų kontroliavimo procedūros funkcionuoja netinkamai.

iii) Planų atitikimas Pasaulio paveldo reikalavimams

1994 m. parengta nacionalinio parko planavimo schema vietovės įrašymo į Pasaulio paveldo sąrašą metu buvo priimtas kaip tinkamas ir pateikiantis visapusišką sistemą, reikalingą vertybės išsaugojimui, jos tvarkymui ir plėtojimui.

Aiškios vizijos dėl visapusiškos Kuršių nerijos plėtros ir ilgalaikių uždavinių trūkumas bei kelios spragos įstatymuose paskatino dviejų lygiagrečių planavimo procesų susiformavimą nacionalinio parko ir savivaldybių pusėse. Tai reiškia, jog atsirado prieštaravimų tarp savivaldybių lūkesčių ir įsipareigojimų, prisiimtų pagal nacionalinio parko planavimo schemą ir vietovės įrašymą į Pasaulio paveldo objektų sąrašą.

Misijos manymu, nebėra tinkamos sistemos, reikalingos Pasaulio paveldo vietovės išskirtinės visuotinės vertės išsaugojimui.

4. Trijų planų SSGG analizė dėl dabartinės Pasaulio paveldo vietovės būklės ir tolesnės plėtros, ypač statybų sektoriuje.

Stiprybės

- > Planai yra labai detalūs ir paremti patikima geografinių informacinių sistemų (GIS) informacija.
- > Juos parengė kvalifikuoti specialistai, puikiai išmanantys sritį, kurioje dirba.

Silpnybės

- > Nėra sutarto atskaitos taško apibrėžiant paveldo vertybei tinkamą išskirtinės visuotinės vertės bruožą ir požymius, kurie atspindi šią vertę.
- > Trūksta bendros vizijos ir sektorinių tikslų dėl visos Pasaulio paveldo vietovės plėtros per artimiausius dešimt - dvidešimt metų.
- > Nėra hierarchinės planų ir jų tikslų įgyvendinimo struktūros.
- > Trūksta fundamentaliosios 1994 m. plano analizės (stiprybių / silpnybių).
- > Trūksta sutartinių duomenų, pagrindžiančių pasirinktos plėtros galimybes, pvz., kasdieninė populiacijos struktūra (gyventojai, atvykusieji), darbo, gyvenamųjų vietų, automobilių stovėjimo aikštelių (miesteliuose ir šalia paplūdimių) užimtumas, lankytojų apklausa, išsiaiškinant jų kilmę, lūkesčius dėl infrastruktūros, vizito tikslą, pasirinktą kelionės transportą, priežastis, kodėl pasirinko šią vietą ir pan.
- > Trūksta nustatytų kriterijų, pagal kuriuos būtų galima skirstyti savivaldybių ir už paveldo saugojimą atsakingų organizacijų (nacionalinio parko, gamtosaugos organizacijos, Valstybės saugomų teritorijų tarnybos) „poreikius“ ir „norus“.
- > Tiek iš nacionalinio parko, tiek ir savivaldybių pusės trūksta sektorinių planų / strategijų turizmo, transporto, energijos tiekimo ir bendruomenės infrastruktūros srityse.
- > Iš savivaldybių pusės trūksta kompetentingo plėtros procesų valdymo, o taip pat aukštesnių institucijų patvirtinimo.
- > Trūksta aiškumo dėl zonų apibrėžimo ir taikomų apribojimų.

Galimybės

Kuršių nerijoje siūlomos išskirtinės galimybės:

- > aukštos kokybės gamtą tausojančiam turizmui;
- > plėtoti inovatyvias idėjas dėl aukštos kokybės tausojamojo turizmo, susijusias su išskirtiniu apgyvendinimu, laivų ir dviračių transportu, ekologiškais sprendimais renovuojant pastatus vietinėmis medžiagomis ir pritaikant aplinkai nekenksmingus atliekų, šildymo ir sandarinimo sprendimus;
- > nuo automobilių laisvų zonų vystymas/plėtra;
- > migruojančių paukščių stebėjimui pavasarį ir rudenį;
- > Kuršių nerijos įtraukimui į alternatyvų / kultūrinį lankomų vietų „paketą“, įtraukiant Vilniaus miestą ir kitas pasirenkamas saugomas gamtines ir kultūrinės vietoves ir pan.;
- > įrengti takus, vedančius į išpūdingus žmogaus ir gamtos sąveikos suformuotus kraštovaizdžius, ir siūlyti tam tikras veiklas toje vietoje;
- > naudoti išskirtinę vietovę įgyvendinant stambias programas, susijusias su aplinkosauginės informacijos platinimu, supratimo didinimu bei

švietimu;

- > Pasitelkus Pasaulio paveldo organizacijos pagalbą, bendradarbiauti su Rusijos Federacija, siekiant užtikrinti pasauliui reikšmingų Kuršių nerijos, marių ir šalia esančios Baltijos jūros dalies išsaugojimą.
- > planų tvirtinimus patikėti aukščiausios institucijoms (atsižvelgiant į nacionalinį ir tarptautinį vietovės statusą).

Grėsmės

- > dėl intensyvių restauracijos darbų ir besaikės plėtros netekti išskirtinės visuotinės vertės bruožų autentiškumo, pvz., žvejų sodybų, tradicinio gyvenviečių išsidėstymo, uostų, vizualinės harmonijos tarp tradicinių gyvenviečių ir gamtos kraštovaizdžio, kopų ir marių.
- > Pernelyg išplėtus tradicines gyvenvietes, iškils grėsmė paversti Kuršių neriją sezoninio kurorto vieta, naikinančia jos, kaip Pasaulio paveldo vietovės, vertę.
- > Nekontriuojamas lankytojų skaičiaus didėjimas bei rekreacinės veiklos plėtra gali sąlygoti intensyvių gamtos išteklių naudojimą ir darbo jėgos bei energijos poreikio augimą;
- > Didelis turistų su nuosavu transportu srautas gali daryti neigiamą poveikį tvariam Kuršių nerijos gamtinių išteklių naudojimui.
- > Dramatiškas nekilnojamojo turto vertės augimas ir galimybė šį turtą įsigyti pašaliečiams, gali paskatinti vietinius gyventojus atsisakyti įprastos veiklos ir pastatų priežiūros.
- > Nesuderinti planai ir pasinaudojimas įstatymų „spragomis“.
- > Trumpalaikis planavimas ir priemonių parinkimas.

5. Išvados

Kuršių nerijoje yra daug galimybių plėtoti vertingą ir pavyzdingai išsaugotą turistinę vietovę, atsižvelgiant į jos išskirtinę visuotinę vertę. Norint tai įgyvendinti, reikia aiškiai suvokti išskirtinės visuotinės vertės esmę, jos bruožus ir būdus, kaip šias savybes panaudoti formuojant ilgalaikę viziją, apjungiančią parko tvarkymo ir savivaldybių bendruosius planus. Taip pat reikia aiškiai apibrėžti Parko ir savivaldybių hierarchinę struktūrą, pagal kurią būtų aišku, kas už ką atsakingas bei kas ir kaip gali spręsti kylančius konfliktus. Be to, reikia suvokti, koks turėtų būti Kuršių nerijos kaip turistinės vietovės statusas: ar neriją reikia pristatyti kaip „kurortą“, su visomis jo siūlomomis įprastinėmis paslaugomis, ar kaip išskirtinę vietovę, kurioje galima pamatyti kažką unikalų?

Neringos savivaldybės noras sėkmingai plėtotis yra pagrįstas, tačiau šiuo metu kyla pavojus dėl to, jog numatoma plėtra labiau tenkina investuotojų poreikius nei vietovės išsaugojimo interesus, o tai laikui bėgant gali susilpninti Kuršių nerijos unikalumą.

Siekiant pritraukti vertingų lankytojų ir paskatinti nuolatinės, o ne sezoninės populiacijos augimą, misijos atstovai siūlo savivaldybės plane išryškinti Kuršių nerijos unikalius bruožus siūlant aukštesnės kokybės ir mažesnio masto ekologišką apgyvendinimą išskirtinėje aplinkoje ir taip padidinti turistų ir skirtingų šalių, iš kurių jie atkeliauja, skaičių.

Taip pat akivaizdu, jog reikia pailginti turizmo sezono trukmę ir tokiu būdu išskirstyti atvykstančių turistų skaičių, tačiau kyla abejonių, ar šiuo atveju tinkama išeitimi būtų vandens sporto centrai ir sanatorija, kadangi šių objektų galima rasti ir kitose vietovėse, kuriose siūloma dar daugiau paslaugų, galinčių pritraukti lankytojus ne sezono metu.

Klaipėdos savivaldybės dalis savo profiliu labai skiriasi nuo Neringos savivaldybės, todėl svarbu aiškiai apibrėžti šių dviejų savivaldybių vaidmenis. Klaipėdos geografinė padėtis yra labiau palankesnė koncentruotai aukštos kokybės viešbučių ar burlaivių centrų plėtrai, o taip pat čia galima pateikti geresnių pasiūlymų didžiuliam trumpam atvykstančių turistų srautui, o Neringoje, kurios teritorija apima labiausiai pažeidžiamas Kuršių nerijos dalis, yra galimybių pasiūlyti išskirtinės veiklos tinkamai pasiruošusiems individualiems lankytojams.

6. Pasiūlymai ir rekomendacijos

Misijos atstovai mano, kad rengiant dabartinius tris planus buvo įdėta daug vertingų pastangų. Tačiau visi šie trys planai nėra pakankamai išsamūs, kad būtų užtikrintas detalus, tikslus ir nuoseklus Kuršių nerijos teritorijos tvarkymas ir išskirtinės visuotinės vertės bei turistinių gyvenviečių išsaugojimas.

Siekiant sukurti labiau veiksmingą struktūrą, siūloma organizuoti suinteresuotų šalių pasitarimus ir galbūt specialius seminarus, kurių metu būtų galima parengti esminių faktų dėl socioekonominės situacijos ir tendencijų suvestines, savivaldybės, už apsaugą atsakingų institucijų ir lankytojų poreikių analizę ir tokiu būdu suformuluoti planų peržiūros pagrindą.

Šiuose seminaruose turėtų būti siekiama:

- > sukurti išskirtinės visuotinės vertės formuluotę (ji turi būti aktualus visai vietai) ir nustatyti savybes, kurios būdingos išskirtinei visuotinei vertei;
- > nagrinėti 1994 m. nacionalinio parko planavimo schemos silpnybes bei neatitikimus tarp šio plano ir savivaldybių bendrųjų planų;
- > atsižvelgiant į unikalios vietovės bruožus, suformuoti bendrą Pasaulio paveldo vietovės viziją;
- > nustatyti ilgalaikius visuotinius tikslus ir sektorinius uždavinius, atitinkančius suformuotą viziją;
- > nustatyti apribojimus, sąlygas ir grėsmes;
- > pasiūlyti visapusišką koordinavimo mechanizmą, pagal kurį būtų galima prižiūrėti planų įgyvendinimą ir išsaugoti išskirtinę visuotinę vertę

Toliau sekant iš seminarų siūloma susitarti dėl parko ir savivaldybių planų hierarchinės struktūros, o, remiantis įvykusių seminarų išvadomis, siūlomus planus pritaikyti prie bendros vizijos ir ilgalaikių tikslų ir šiuo pagrindu kurti sektorines turizmo, transporto, energetikos, vertimo, švietimo ir pan. sričių strategijas.

Misijos narių manymu, tam, kad būtų išsaugota vietovės išskirtinė visuotinė vertė, papildomai reikėtų apsvarstyti šias rekomendacijas:

- > didelis dėmesys turėtų būti skiriamas žvejų gyvenviečių atkūrimui pagal kiek įmanoma aukštesnius standartus, naudojant tinkamas medžiagas ir atkreipiant dėmesį į prieigas prie pastatų bei viešų teritorijų;
- > Visiems statiniams turi būti paruoštas dizaino vadovas;
- > atsižvelgiant į tvaraus transporto strategiją, dviejose labiausiai saugomose kultūrinio paveldo teritorijose reikia visiškai uždrausti privačių transporto priemonių eismą, leisti įvažiuoti tik tiekimo transportui, o transporto stovėjimo vietas įrengti už šių zonų ribos;
- > neturėtų būti jokių prielaidų, kad visi sovietinių laikų statiniai turi būti perstatyti;
- > 20-50 m atstumu nuo marių neturėtų būti statoma jokių naujų pastatų; Neringoje esančių uostų negalima paversti valčių prieplaukomis arba jachtų klubais; Kuršių marių pakrantė turėtų išlikti kiek įmanoma labiau natūrali;
- > ant apsauginio kopagūbrio nestatyti jokių statinių: visa paplūdimio infrastruktūra turi būti įrengta už kopų; išimtis - mobili (sezoninė) infrastruktūra gelbėtojams;
- > esančių gyvenviečių plėtra yra gali būti vykdoma iki tam tikro masto, bet tik ne itin saugomose zonose;
- > siūloma atsisakyti esamos idėjos dėl oro uosto, apsiribojant tik nedidele teritorija malūnsparniams nusileisti; gruntuotą plentą panaudoti automobilių stovėjimo aikštei ir išvystyti maršrutinio transporto infrastruktūrą vietovėje;
- > pripažinti, kad viešbučių, SPA ir sveikatos centrų vystymas ar kitokia intensyvi plėtra pietinėje Kuršių nerijos dalyje bei buvusių apleisčių sovietinių statinių atstatymas gali turėti neigiamos įtakos išskirtinei visuotinei vertei.
- > Atsižvelgdami į koordinaciją tarp Lietuvos ir Rusijos Federacijos, misijos atstovai norėtų akcentuoti su oficialiomis procedūromis susijusias kliūtis; Kuršių nerijos, esančios Rusijos dalyje, administracija tiesiogiai kontroliuojama iš Maskvos. Kita vertus, abiejų nacionalinių parkų personalas palaiko intensyvius ryšius.

Akivaizdu, kad Kuršių nerijos dalyje Rusijoje susiduriama su panašiomis plėtros problemomis, pvz., nekontroliuojamu turizmo srauto augimu.

Misijos atstovai mano, jog bendro išskirtinę vietovės visuotinę reikšmę pagrindžiančio bruožo kūrimas ir vietovės tvarkymo vizijos plėtojimas vidutinės trukmės laikotarpiu būtų didelis žingsnis į priekį ir taptų pagrindu tolesniam bendradarbiavimui, rengiant ir įgyvendinant bendrą Kuršių nerijos tvarkymo planą. ICOMOS ir IUCN gali pateikti geros praktikos pavyzdžių iš kitų vietovių. Deja, Mont Perdu kraštovaizdis Pirėnų kalnuose, paminėtas IUCN vertinimo ataskaitoje, dabar jau nebėra pavyzdys, kuriuo reikėtų vadovautis!

Misijos atstovai, esant poreikiui, norėtų pasiūlyti tolesnę pagalbą, kurią suteiktų ICOMOS ir IUCN specialistai, konsultuodami dėl medinių pastatų

restauracijos, dėl ekologinių sprendimų pastatų sandarinimui, dėl energijos ir transporto klausimų, dėl turizmo strategijų ir taip pat dėl išskirtinės visuotinės vertės plėtojimo bei strateginių ir vietovės tvarkymo problemų.

2009 m. rugsėjo 11 d.

PRIEDAI:

- 1. Techninė užduotis**
- 2. Misijos programa**
- 3. Susitikimų dalyviai**
- 4. ICOMOS vertinimo ataskaita**
- 5. IUCN vertinimo ataskaita**

1 priedas: Techninė užduotis

Parengtų teritorijų planavimo dokumentų, reglamentuojančių Pasaulio paveldo objekto –

Kuršių nerijos dalies, esančios Lietuvos Respublikos teritorijoje apsaugą, tvarkymą, naudojimą ir vystymą, ekspertinio vertinimo

TECHNINĖ UŽDUOTIS

(ekspertizę atlieka UNESCO paskirti ICOMOS ir IUCN ekspertai)

1. Susipažinti su teisės aktais (išverstais į anglų k.), reglamentuojančiais teritorijų planavimą, saugomų teritorijų tvarkymą, apsaugą Lietuvoje ir konkrečiai Kuršių nerijos dalyje, esančioje Lietuvos Respublikos teritorijoje.

2. Pateikti išvadas, ar Neringos savivaldybės bendrojo plano, Klaipėdos miesto dalies (Smiltynės) bendrojo plano ir Kuršių nerijos nacionalinio parko tvarkymo plano sprendiniai, ypač susiję su statybų plėtra, atitinka Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencijoje nustatytus reikalavimus ir kriterijus.

3. Siekiant išanalizuoti esamą Pasaulio paveldo objekto būklę ir numatyti jo ateities vystymo tendencijas, atlikti Neringos savivaldybės bendrojo plano, Klaipėdos miesto dalies (Smiltynės) bendrojo plano ir Kuršių nerijos nacionalinio parko tvarkymo plano sprendinių, susijusių su Neringos gyvenamosiomis vietovėmis, ypač su statybų plėtra jose, SSGG (stiprybių, silpnybių, grėsmių, galimybių) analizę:

3.1. išanalizuoti sprendinius, kurių įgyvendinimas užtikrintų unikalių Kuršių nerijos gyvenamųjų vietovių gamtinių ir kultūrinių vertybių apsaugą;

3.2. išanalizuoti sprendinius, kurių įgyvendinimas gali turėti neigiamą poveikį Kuršių nerijos gyvenamųjų vietovių kraštovaizdžio vertybėms;

3.3. išskirti grėsmes, galinčias turėti įtakos Kuršių nerijos gyvenamųjų vietovių vertingiausių savybių praradimui, įvertinti ar rekreacinė apkrova (lankytojų ir transporto srautai, jų reguliavimo priemonės, teritorijos užstatymo tankumas, infrastruktūros vystymo mastas) yra suplanuoti taip, kad užtikrintų subalansuotą Kuršių nerijos naudojimą ir apsaugą nuo neigiamo poveikio;

3.4. nustatyti galimybes ūkinės veiklos plėtrai teritorijų planavimo dokumentų sprendiniuose.

4. Išanalizavus skirtingą vertę ir plėtros potencialą turinčius Kuršių nerijos (Kuršių nerijos nacionalinio parko) kraštovaizdžius ir vietos gyventojų poreikius, įvertinti Neringos, kaip kurorto, plėtros galimybes.

5. Pateikti pasiūlymus (rekomendacijas) dėl tolesnio vystymo visoje Kuršių nerijoje (įskaitant dalį, esančią Rusijos Federacijos teritorijoje) - pasaulio paveldo objekte.

2 priedas: Misijos programa

- Liepos 26 d. Ekspertų atvykimas iš Londono (Susan Denyer) ir Ženevos (Pierre Galland) į Vilnių. Nakvynė Vilniuje.
- Liepos 27 d. Kelionė į Klaipėdą ir Kuršių neriją. Susitikimas su bendrojo plano rengėjų komanda Nidoje. Kelionė laivu mariose iki Rusijos pasienio. Nakvynė Nidoje.
- Liepos 28 d. Apsilankymas Nidoje, aplinkinėse infrastruktūrose, pajūrio zonoje (Baltijos pusė) ir pusiau gamtinėse teritorijose aplink gyvenvietes. Kelionė į Juodkrantę ir diskusijos su valdžios institucijų atstovais, nacionalinio parko vadovybe ir Valstybine saugomų teritorijų tarnyba. Trumpas vizitas į Smiltynę ir kelionė atgal į Vilnių. Nakvynė Vilniuje.
- Liepos 29 d. Susitikimas su visuomeninėmis organizacijomis (NVO) UNESCO komisijos biure. Susitikimas su Aplinkos ministru ir viceministru. Trumpa diskusija dėl ataskaitos ir išvadų. Susan Denyer išvykimas į Angliją. Pierre Galland apsilankymas Vilniaus senamiestyje ir nakvynė Vilniuje.
- Liepos 30 d. Kelionė į oro uostą, pakeliui trumpai aplankant gamtos parką šalia Vilniaus. Kelionė į Šveicariją.

3 priedas: Susitikimų dalyviai

Susitikimas su Neringos savivaldybės atstovais ir Neringos savivaldybės ir jos dalių bendrojo plano rengėjais 2009 m. liepos 27 d. poilsio namai „Litorina“, Nida, Neringa		
Eil.Nr.	Vardas, pavardė	Darbovietė, pareigos
1	Vygantas Giedraitis	Neringos savivaldybė, Meras www.neringa.lt
2.	Alvydas Mituzas	UAB „Urbanistika“, Neringos savivaldybės ir jos dalių bendrojo plano rengėjas www.urbanistika.lt
3.	Linas Naujokaitis	UAB „Urbanistika“, direktoriaus pavaduotojas, vyr. architektas, Neringos savivaldybės ir jos dalių bendrojo plano rengėjas www.urbanistika.lt
4.	Vladas Stauskas	Kauno Vytauto Didžiojo universiteto profesorius, habilituotas daktaras, Neringos savivaldybės ir jos dalių bendrojo plano rengėjas
5.	Gintaras Prikotskis	Kauno Technologijos universitetas, docentas, architektūros ir urbanistikos ekspertas, architektas, Neringos savivaldybės ir jos dalių bendrojo plano rengėjas
6.	Gražina Žemaitienė	Neringos savivaldybė, Architektūros skyriaus vyr. specialistė www.neringa.lt
7.	Antanas Baranauskas	Neringos savivaldybė, Tarybos sekretorius www.neringa.lt
8.	Valentina Burkšienė	Neringos savivaldybė, Verslo ir strateginės plėtros skyriaus vyr. specialistė www.neringa.lt
9.	Ramūnas Bartkus	Neringos savivaldybė, Architektūros skyriaus vedėjas www.neringa.lt
10.	Urtė Platakytė	Kauno technologijos universitetas, Architektūros ir statybos institutas, architektė, Neringos savivaldybės ir jos dalių bendrojo plano rengėja www.urbanistika.lt
11.	Lina Dikšaitė	Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija, direktoriaus pavaduotoja gamtos ir kultūros paveldui www.nerija.lt
12.	Romualda Žičkienė	Neringos savivaldybė, administracijos direktoriaus pavaduotoja www.neringa.lt
13.	Aušra Feser	Neringos savivaldybė, Mero pavaduotoja www.neringa.lt
14.	Nijolė Piekienė	Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija, Planavimo ir kraštovarkos skyriaus vedėja www.nerija.lt
15.	Jolanta Bernotaitė	Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija, direktorė www.nerija.lt
16.	Aurelija Stancikienė	LR Seimo Aplinkos Apsaugos komiteto narė www.lrs.lt
17.	Asta Dirmaitė	Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija, generalinė sekretorė www.unesco.lt
18.	Algimantas Vyšniauskas	Neringos savivaldybė, administracijos direktorius www.neringa.lt
19	Eglė Baltranaitė	Neringos savivaldybė, Verslo ir strateginės plėtros skyriaus vyr. specialistė www.neringa.lt

Susitikimas su gamtos ir kultūros paveldo apsaugos specialistais 2009 m. liepos 28 d. Liudviko Rėzos Kultūros centras Juodkrantė, Neringa			
Eil.Nr.	Vardas, pavardė	Institucija	Pareigos
1.	Rūta Baškytė	Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos www.vstt.lt	Direktorė
2.	Rūta Gruzdytė	Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos www.vstt.lt	Direktoriaus pavaduotoja
3.	Romas Pakalnis	Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija www.unesco.lt	Pirmininkas
4.	Aurelija Stancikienė	LR Seimo Aplinkos Apsaugos komitetas www.lrs.lt	Narė Buvusi Kuršių nerijos nacionalinio parko direktorė
5.	Edita Petrauskienė	Klaipėdos miesto savivaldybė, Paveldosaugos skyrius www.klaipeda.lt	Skyriaus vedėja
6.	Almantas Mureika	Klaipėdos miesto savivaldybė www.klaipeda.lt	Vyr. architektas
7.	Vigantas Giedraitis	Neringos savivaldybė www.neringa.lt	Meras
8.	Algimantas Vyšniauskas	Neringos savivaldybė www.neringa.lt	Administracijos direktorius
9.	Ramūnas Bartkus	Neringos savivaldybė www.neringa.lt	Vyr. architektas

10.	Romualda Žičkienė	Neringos savivaldybė www.neringa.lt	Administracijos direktoriaus pavaduotoja
11.	Aušra Feser	Neringos savivaldybė www.neringa.lt	Mero pavaduotoja
12.	Jūratė Markevičienė	Valstybinė kultūros paveldo komisija	Komisijos narė, ICOMOS nacionalinio komiteto narė
13.	Michail Trushko	UAB "OEZ" – Kaliningrado sritis, Rusijos Federacija	Direktorius
14.	Sergey Balbutskiy	Kaliningrado sritis, Rusijos Federacija	Direktorius
15.	Nijolė Piekienė	Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija www.nerija.lt	Planavimo ir kraštovarkos skyriaus vedėja
16.	Jolanta Bernotaitė	Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija www.nerija.lt	Direktorė
17.	Lina Dikšaitė	Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija www.nerija.lt	Direktoriaus pavaduotoja gamtos ir kultūros paveldui
18.	Naglis Puteikis	Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Klaipėdos teritorinis padalinys www.lrkmlt.lt / www.heritage.lt	Padalinio vedėjas
19.	Gražina Žemaitienė	Neringos savivaldybė www.neringa.lt	Architektūros skyriaus vyr. specialistė
20.	Sandra Vaišvilaitė	Neringos savivaldybė www.neringa.lt	Vyr. specialistė
21.	Karina Jakienė	Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Klaipėdos teritorinis padalinys www.heritage.lt	Vyr. specialistė
22.	Rasa Kalinauskaitė	Alternatyvi kultūros paveldo apsaugos komisija	Narė
23.	Linas Ramanauskas	Viešoji įstaiga "Neringa FM" www.neringafm.lt	Direktorius
24.	Ričardas Zulcas	Klaipėdos miesto savivaldybė, Ekonomikos ir strategijos departamentas www.klaipeda.lt	Direktorius
25.	Algimantas Gražulis	Kultūros paveldo ekspertas	
26.	Jūratė Sendžikaitė	Botanikos institutas www.botanika.lt	Vyresn. mokslininkė
27.	Leonas Jarašius	Botanikos institutas www.botanika.lt	Vyresn. laborantas
28.	Jonas Jakaitis	LR Aplinkos ministerijos Teritorijų planavimo, urbanistikos ir architektūros departamentas www.am.lt	Departamento direktorius
29.	Jūratė Juozaitienė		Architektė
30.	Gintautas Gruodis	Aplinkos ministerija, Kraštovaizdžio skyriaus www.am.lt	Skyriaus vedėjas
31.	Urtė Platakytė	Kauno technologijos universitetas, Architektūros ir statybos institutas, www.urbanistika.lt	Architektė, Neringos savivaldybės ir jos dalių bendrojo plano rengėjas
32.	Linas Naujokaitis	UAB "Urbanistika" www.urbanistika.lt	Direktoriaus pavaduotojas, vyr. architektas, Neringos savivaldybės ir jos dalių bendrojo plano rengėjas
33.	Arvydas Mituzas	UAB "Urbanistika" www.urbanistika.lt	Neringos savivaldybės ir jos dalių bendrojo plano rengėjas
34.	Asta Dirmaitė	Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija www.unesco.lt	Generalinė sekretorė

Susitikimas su nevyriausybinėmis organizacijomis atstovais			
2009 m. liepos 29 d.			
Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija			
Šv. Jono g. 11, Vilnius			
Eil.Nr.	Vardas, pavardė	Institucija	Kontaktai
1.	Kęstutis Navickas	„Baltijos aplinkos forumas“, projektų vadovas www.bef.lt Lietuvos aplinkosauginių nevyriausybinėms organizacijoms koalicija www.aplinkosauga.lt	+370 689 71355 kestutis.navickas@bef.lt
2.	Valerijus Rašomavičius	Botanikos institutas, direktorius www.botanika.lt	+370 686 70866 valerijus.rasomavicius@botanika.lt
3.	Algirdas Valentinas	Neringos bendruomenės narys	valentinasalgirdas@gmail.com
4.	R. Drungilas	Neringos bendruomenės narys	+370 687 27713
5.	Andrius Navickas	VšĮ „Bernardinai.lt“, vyr. redaktorius www.bernardinai.lt	+370 677 51224 andrius@bernardinai.lt

6.	Žymantas Morkvėnas	„Baltijos aplinkos forumas“, direktorius www.bef.lt Lietuvos aplinkosauginių nevyriausybinių organizacijų koalicija www.aplinkosauga.lt	+370 614 72597 zymantas.morkvenas@bef.lt
7.	Dr. Algirdas Knystautas	Judėjimas „Už gamtą“, vadovas www.uzgamta.com	+370 677 0503 info@uzgamta.com
8.	Prof. Vytautas Narbutas	Judėjimas „Santalka“	+370 5 2721919 vytautas.narbutas@gmail.com
9.	Rasa Kalinauskaitė	Alternatyvi kultūros paveldo apsaugos komisija	+370 612 13668 rasa.kalinauskaitė@gmail.com
10.	Erlandas Paplauskis	Ekologinis klubas „Žvejone“ www.zvejone.lt	+370 686 95503 erlandas.p@gmail.com
11.	Lina Blažytė	Lietuvos pilių ir dvarų asociacija, valdybos narė www.dvarai.lt	+370 611 40040 lina@dvarai.lt
12.	Dalius Stancikas	Kuršių nerijos mylėtojų bendruomenė, Žurnalistas	stancikas@bernardinai.lt
13.	Tomas Bakučionis	Vš.I. „Viešojo intereso saugos institutas“	+370 656 61723 tbakucionis@gmail.com
Kiti dalyviai			
14.	Jolanta Bernotaitė	Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija, direktorė www.nerija.lt	+370 640 48187 j.bernotaitė@nerija.lt
15.	Algimantas Vyšniauskas	Neringos savivaldybė, administracijos direktorius www.neringa.lt	+370 689 10707
16.	Aušra Feser	Neringos savivaldybė, mero pavaduotoja www.neringa.lt	ausranida@gmail.com
17.	Alvydas Mituzas	UAB „Urbanistika“, Neringos savivaldybės ir jos dalių bendrojo plano rengėjas	+370 685 24443 alvydas.mituzas@gmail.com
18.	Aurelija Stancikienė	LR Seimo Aplinkos Apsaugos komitetas, narė www.lrs.lt Buvusi Kuršių nerijos nacionalinio parko direktorė	+370 69843125 aurelija.stancikiene@lrs.lt
19.	Asta Dirmaitė	Lietuvos nacionalinės UNESCO komisija, generalinė sekretorė www.unesco.lt	+370 698 48413 adirmaite@unesco.lt

4 priedas: ICOMOS vertinimo ataskaita (2000)

Kuršių nerija (Lietuva / Rusija) ICOMOS vertinimo ataskaita Nr. 994

Identifikacija

Nominacija – Kuršių nerija

Vieta – Klaipėdos apskritis, Neringos ir Klaipėdos savivaldybės, (Lietuva); Kaliningrado sritis, Zelenogradsko rajonas (Rusijos federacija)

Konvencijos šalys narės – Lietuva ir Rusijos Federacija

Data – 1999 m. liepos 23 d.

Šalies narės pagrindimas

[**Pastaba.** Ši vertybė pagal gamtinius ir kultūrinius kriterijus yra nominuota kaip *mišrus objektas*. Šioje vertinimo ataskaitoje nagrinėjamos tik kultūrinės vertybės, o gamtinės vertybės aptariamoms IUCN vertinimo ataskaitoje.]

Kuršių nerijos kraštovaizdžio susiformavimui įtakos turėjo ne tik natūralūs gamtiniai procesai, bet ir žmogaus veikla, todėl jis atskleidžia bendrą gamtos ir žmogaus kūrinį. Kraštovaizdyje atsispindi visuomenės, kurios pagrindas žvejyba, evoliucija. Iki šiol Kuršių nerija yra tebesiformuojantis kultūrinis kraštovaizdis „nepraradęs aktyvaus socialinio vaidmens šiuolaikinėje visuomenėje, artimai susijęs su tradiciniu gyvenimo būdu, turintis aiškių evoliucijos etapų įrodymų (*Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo gairės*, 39 (ii) skirsnis). Tuo pačiu metu kraštovaizdyje aiškiai atsiskleidžia esminiai raidos ženklai, glaudžiai susiję su gamtos procesais ir žmogaus veikla. Kuršių nerijoje vis dar galima stebėti reliktingą kraštovaizdį, kurio evoliucinis procesas baigėsi praeityje - Kuršių nerijoje ilgą laiką gyvenusį kuršių gentis jau seniai išnyko, tačiau išliko jos etnografinis paveldas. Ankstesnis žvejų gyvenviečių kraštovaizdis išlikęs po smėlio kopomis.

Nerijoje išliko šie kultūros paveldo elementai:

- žvejų gyvenvietės: etnokultūriniai, istoriniai ir estetiniai požiūriai išskirtinės visuotinės vertės žmogaus ir gamtos sąveikos kūriniai;

- unikali struktūros architektūriniai statiniai: istoriniai, meniniai ir moksliniai požiūriai išskirtinės visuotinės vertės kūriniai;

- archeologinės vietovės, ypač užpustyti kaimai.

Ypatingą Kuršių nerijos vertę kuria gyvas gamtos ir kultūros paveldo derinys, kuris susijęs ne tik su dvasiniais ir materialiais aspektais, bet ir su vietos gyventojų kartų sukaupta patirtimi, leidusia atkurti prarastas nerijos gamtines sistemas.

ii, iv ir v kriterijai: Vertybės kategorija

Atsižvelgiant į kultūros vertybės kategorijas, nustatytas 1972 m. priimtos Pasaulio paveldo konvencijos 1 straipsnyje, ši nominacija apima *pastatų grupes ir vietoves*. Tai taip pat yra kultūros kraštovaizdis, kaip yra apibrėžta *Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo gairių* 39 skirsnyje.

Istorija ir aprašymas

Istorija

Kuršių nerija pradėjo formuotis prieš maždaug 5000 metų. Nepaisydami nuolat pustomų smėlio kopų, mezolito amžiaus žmonės, kurių pagrindinis maisto šaltinis būdavo jūros gėrybės, įsikūrė nerijoje IV a. pr. m. e. ir apdirbdavo akmenį bei kaulą, kuriuos parsigabendavo iš žemyno vietovių. Pirmajame tūkstantmetyje Vakarų Baltų gentys (kuršių ir prūsų) įkūrė sezonines gyvenvietes tam, kad apsirūpintų žuvies atsargomis ir, tikėtina, jog dėl ritualinių apeigų. 9-10 a. Europoje vykęs klimato atšilimas turėjo įtakos jūros lygio kilimui ir dėl šios priežasties Kuršių nerijos ištakose susiformavo Broksito sąsiauris.

Tai sąlygojo pagonių prekybos centro Kaupo (klestėjusio 800-1016 m.) įsikūrimą. Šis reiškinys unikalus tuo, kad tai paskutinė neatkasta didelė Vikingų laikotarpio pirminė miestietiško tipo gyvenvietė.

13 a. įvykęs Teutonų Ordino kryžiuočių įsiveržimas į Prūsiją turėjo didelės įtakos Kuršių nerijos istorinio vystymosi pokyčiams. Prūsai palaipsniui buvo išvyti, tačiau ginkluoti konfliktai regione tęsėsi iki pat XV a. Kuršių nerija buvo strategiškai svarbi vieta, todėl kryžiuočiai čia pastatė Memelio (1252 m.), Noihauzo (1283 m.) ir Rossiteno (1372 m.) piliis. Šalia pilių jie taip pat apgyvendino vokiečių ūkininkus, kurie statė kelius ir žemdirbystės tikslais kirto miškus. Kryžiuočių ordino įtaka atslūgo 1422 m. pasirašius Taikos sutartį su Lietuva. Kuršių nerijoje apsigyveno Baltijos žmonės, tokiu būdu skatindami populiacijos augimą. Kadangi ekonominėje naujų gyventojų veikloje vyravo žuvininkystė ir bitininkystė, tai turėjo mažai įtakos nerijos gamtinei aplinkai. XVI a. pradžioje ėmė augti Prūsijos ekonominė ir politinė galia, kurią lydėjo intensyvus pramonės vystymasis. Stiklo gamybos, laivų statybos bei druskos ir metalurgijos pramonės skatino medienos, medžio anglių bei kalio karbonato paklausą, o šiuos išteklius buvo nesunku ir pigu išgauti pačioje nerijoje. Šiai paklausai patenkinti buvo iškirsti dideli plotai miškų. Sunykus miškų paklotei, ėmė nykti augmenija, ir smėlis tapo nevaržomai pustomas vėjo. XVI a. prasidėjo naujas kopų formavimosi procesas ir gyvenvietės palaipsniui buvo užpustytos smėliu. Iki XIX a. pradžios miškų buvo likę vos keliose Kuršių nerijos vietose, kurios pažymėtos iki šios dienos išlikusioje topografinėje nuotraukoje. Nuo XIX a. pradžios Prūsijos valdžia skyrė daug lėšų tam, kad būtų užkirstas kelias tolesniam Kuršių nerijos kraštovaizdžio naikinimui. Buvo atliekami tokie darbai, kaip apsauginių smėlio pylimų, apsaugančių nuo kopų irimo, statymas (šiems darbams atlikti prireikė pusės amžiaus), kopų suvirtinimas iš žabų suformuotais barjeriais ir miškų atsodinimas. Dėka šių darbų, iki XIX a. pabaigos beveik pusė Kuršių nerijos teritorijos buvo apsodinta miškais. Dėl 1945 m. sausį vykusių karo veiksmų ugnis, sprogdinimai ir sunkiasvorės mašinos sunaikino didelius plotus miškų. Atželdinimo darbai prasidėjo po II-ojo pasaulinio karo pabaigos ir sėkmingai tęsėsi, nepaisant keleto rimtų jūros ardymo atvejų. Šiuo metu miškai dengia daugiau nei 71 % Kuršių nerijos paviršiaus ploto.

Aprašymas

Kuršių nerija – tai smėlio pusiasalis, skiriantis Baltijos jūrą ir Kuršių marias. Nežymiai įgaubto lanko formos juosta, kurios plotis nuo 0,4 iki 3,8 km., ji 98 km (52 km Lietuvoje ir 46 km Rusijoje) driekiasi nuo Sambijos pusiasalio iki Klaipėdos miesto. Didžiausios Lietuvos dalyje esančios gyvenvietės – Smiltynė, Pervalka, Juodkrantė, Preila ir Nida, o Rusijos dalyje – Lesnoje, Morskoje, Rybačy ir turistų viešbučio kompleksas

„Diuny“. Dominuojantis reljefo elementas – didelis aukštų kopų kalvagūbris, besidriekiantis 72 km ilgio ir 250 m – 1,2 km pločio juosta. Vidutinis kopagūbrio aukštis – 35 m, tačiau kai kurių kopų aukštis siekia daugiau nei 60 m. Kopų slėniai dalija gūbrį į atskirus kopų masyvus ir šių kopų slėniuose paprastai yra susiformavę iškyšuliai. Šiuo metu daugiau nei gūbrio teritorijos yra užaugusios miškais.

Ypatingos reikšmės Kuršių nerijos kultūros paveldo elementas - tai senosios žvejų gyvenvietės. Seniausios gyvenvietės po miškų iškirtimo buvo užpustytos smėliu. Tos, kurios išliko nuo XIX a. pradžios, yra išsidėsčiusios išilgai Kuršių marių pakrantės. To paties amžiaus pabaigoje šalia įprastų namelių imta statyti sudėtingesnius ir įmantresnius pastatus – švyturius, bažnyčias, mokyklas ir vilas. Tai iš dalies sąlygojo faktas, jog Kuršių nerija tapo rekreacinės teritorijos centru: Juodkrantė tapo garsiu sveikatingumo kurortu dar iki 1840 m., o Nidai, Preilai ir Pervalkai kurorto statusas buvo suteiktas 1933 m. Mažos gatvelės, dažniausiai akligatviai, įsilieja į pagrindinę gatvę, o ši takelių tinklu jungia gyvenvietes su mariomis.

Pirmosios žvejų sodybos Preilos gyvenvietėje, įsikūrusioje 9 km į šiaurę nuo Nidos, kūrėsi grupėmis, o jas visas jungdavo bendras pagrindinis kelias. Siek tiek toliau į šiaurę yra įsikūrusi maža Pervalkos gyvenvietė. Dauguma kompaktiškų vienašonių žvejų sodybų, išlikusių nuo XIX a. pradžios, buvo sugriautos II pasaulinio karo metu ir pakeistos neįdomiais moderniais pastatais. Kopų slėnių ir medžiais apaugę gūbriai suteikė Juodkrantei, įsikūrusiai 13 km į šiaurę nuo Nidos, ypatingą kraštovaizdį. Nuo XVII iki XX a. jos teritorijoje susiformavo septynios atskiros gyvenvietės, unikaliomis skirtinga planine struktūra ir architektūros stiliumi. XX a. pradžioje jos visos buvo sujungtos į vieną urbanistinį kompleksą. Iki 1942 m. Juodkrantė buvo svarbiausia žvejų gyvenvietė ir reikšmingiausias sveikatingumo kurortas Kuršių nerijoje, tačiau šio išskirtinio statuso gyvenvietė neteko dėl karo metu sugriautų pastatų. Šiaurisia Kuršių nerijos dalis vadinama Smiltynė. Ši teritorija nebuvo apgyvendinta iki XIX a. vidurio, kol nebuvo įkurtas sveikatingumo kurortas. Smiltynė – tai vieta, kurioje į Kuršių neriją atplaukia keltai iš Klaipėdos.

Išlikę kultūrinę vertę turintys Kuršių nerijos pastatai – tai XIX a. pastatytos žvejų sodybos. Iš pradžių šios sodybos buvo medinės ir iš nendrių dengtais stogais. Sodybą sudarė du ar trys statiniai: gyvenamasis namas, pastatas galvijams ir žuvies rūkykla. Šie statiniai dažniausiai būdavo išdėstyti vienoje ilgo sklypo pusėje, viduryje paliekant laisvos vietos daržui ir žvejybos tinklų džiovinimui. Namai buvo statomi statmenai gatvei. Kuršių nerijos plėtra rekreaciniams tikslams XX a. pasižymėjo dideliais pokyčiais. Žvejų namai buvo plečiami ir statomi nauji, o naujas stilius nebeatitiko senųjų žvejų gyvenviečių tradicijų. Imta statyti vilas, kurios dažniausiai būdavo dviejų aukštų ir ilgąja kraštine lygiagrečiai su gatve. Gyvenviečių išorė radikaliai pasikeitė. Kiti statiniai, pastatyti XIX a. paskutiniajame dešimtmetyje, – tai Pervalkos švyturius ir dvi neogotikinio stiliaus evangelikų liuteronų bažnyčios Juodkrantėje ir Nidoje. Kultūriškai reikšmingos taip pat yra Nidoje, Preiloje, Pervalkoje bei Juodkrantėje esančios kapinės. Itin reikšmingi yra antkapiniai paminklai, vadinami *krikštais*. Tai medinės lentelės, vaizduojančios augalus, arklius ir paukščių galvas, žmogaus siluetus ir pan. Šios antkapinių paminklų formos išliko tik Nidos kapinėse.

Valdymas ir apsauga *Teisinis statusas*

Visa Kuršių nerija yra saugoma dviejų nacionalinių parkų pavidalu. Lietuvos dalyje yra Kuršių nerijos nacionalinis parkas, įsteigtas Lietuvos Respublikos Aukščiausios Tarybos 1991 m. balandžio 23 d. sprendimu Nr. I-1224.

Rusijos dalyje – nacionalinis parkas „Kurshskaja Kosa“, įsteigtas RSFRS Ministrų Tarybos 1987 m. lapkričio 6 d. nutarimu Nr. 423 (pakeista 1995 m.). Lietuvos nacionalinio parko tvarkymo plane yra specialios nuostatos dėl kultūrinio paveldo ir kultūrinio kraštovaizdžio apsaugos. Nacionalinio parko apsaugos Rusijos dalyje nuostatos yra priimtos Federaliniame įstatyme „Dėl ypatingos apsaugos gamtos teritorijų“, kurio pagrindu yra draudžiama veikla, kuri, *be kita ko*, yra potencialiai žalinga istorinėms ir kultūrinėms vietovėms.

Valdymas

Abu nacionaliniai parkai yra valstybės nuosavybė. Lietuvos Kuršių nerijos nacionalinį parką valdo parko administracija, kuri pavaldi Miškų ir saugomų vietų departamentui prie Aplinkos ministerijos. Yra parengtas ir 1994 m. Lietuvos Vyriausybės patvirtintas Kuršių nerijos teritorijos valdymo planas, galiojantis iki 2005 m. Šis planas naudojamas kaip pagrindas ruošiant detaliuosius planus dėl miškų valdymo, rekreacinės veiklos vystymo, gyvenviečių padėties gerinimo ir infrastruktūros plėtros. Specialiajame Kuršių nerijos nacionalinio parko valdymo plane yra įtvirtintos nuostatos dėl kultūros paveldo ir kultūrinio kraštovaizdžio apsaugos, racionalaus naudojimo bei atkūrimo ir architektūros tradicijų besiplečiančiose gyvenvietėse tęstinumo užtikrinimo. Nacionalinis parkas Rusijos dalyje valdomas dviem lygiais. Visa atsakomybė tenka Federalinei miškų ūkio tarnybai, kuri veikia bendradarbiaudama su Kaliningrado srities miškų administracija. „Kurshskaja Kosa“ nacionalinio parko bendrajame plėtros plane (1989 m.) nustatytos parko išsaugojimo, kontrolės ir išteklių naudojimo priemonės bei pateikti mokslinių tyrimų projektai. Nominacijos byloje nėra nurodyta, ar šiame plane yra specialiųjų nurodymų dėl kultūrinių parko aspektų.

Abiejuose parkuose yra aiškiai identifiukuos zonos. Išskirtos zonų kategorijos – tai gamtos rezervatai, riboto naudojimo zonos, rekreacinės zonos, gyvenvietės ir žemės ūkio zonos. Taip pat šias teritorijas supa apsauginės zonos (iš Baltijos jūros ir Kuršių marių pusių), kurių plotis nuo 500 m iki 2 km.

Išsaugojimas ir autentiškumas

Išsaugojimo istorija

Abiejuose Kuršių nerijos dalyse nuo II pasaulinio karo pabaigos didžiausias dėmesys skiriamas gamtos vertybių išsaugojimui. Dėl to buvo užtikrintas visų kraštovaizdžio vertybių išsaugojimas ir vertės didinimas, o tai svarbu vietovei, kuri laikoma kultūriniu kraštovaizdžiu. Kita vertus pastebėta, jog Lietuvos valdžios organai per vėlai pripažino Kuršių nerijos paveldo kultūrinę vertę.

Autentiškumas

Kuršių nerija turi itin vertingą kraštovaizdį. Tai išskirtinis objektas, kurio pokyčiai priklauso nuo gamtos reiškinų (klimato kaitos) ir žmogaus veiklos. Žmogaus veikla šiuo atveju buvo tiek naikinanti (besaikis miškų kirtimas XVI a.), tiek naudinga (dirbtinių barjerų nuo jūros ardymo statymas XIX a.). Tai neabejotinai yra tebesiformuojantis natūralus kraštovaizdis, kaip yra apibrėžta *Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo gairėse*.

Vertinimo ataskaita

Atliko ICOMOS

Jungtinė ICOMOS / IUCN misija aplankė Kuršių neriją 2000 m. gegužės mėn.

ICOMOS pastabos

ICOMOS nuomone, Kuršių nerija verta būti įtraukta į Pasaulio paveldo sąrašą, atsižvelgiant į kultūros kriterijus. Tačiau svarbu suderinti abiejų nominuotos vertybės komponentų tvarkymo planus prieš įtraukiant objektą į Pasaulio paveldo sąrašą. Itin svarbu parengti efektyvų jungtinį turizmo valdymo planą. Norint užtikrinti tinkamą visos Kuršių nerijos valdymą, reikia įsteigti bendrą konsultacinę komisiją, veikiančią tokiu pat būdu, kaip Prancūzijos-Ispanijos komisija, prižiūrinti Pasaulio paveldo vietovę Mont Perdu.

Rekomendacija

2000 m. birželį Paryžiuje įvykusio Pasaulio paveldo komiteto biuro susitikimo metu ši nominacijos paraiška buvo grąžinta abiem šalims narėms ir prašoma imtis intensyvių priemonių kuriant ICOMOS pasiūlytus

bendradarbiavimo mechanizmus. Tokia informacija nebuvo gauta iki tol, kol ši įvertinimo ataskaita buvo paruošta spausdinti. Jeigu informacija bus pateikta iki neeilinio Biuro susitikimo 2000 m. lapkričio mėn. ir atitiks keliamus reikalavimus, ICOMOS rekomenduos Kuršių neriją įtraukti į Pasaulio paveldo sąrašą pagal *v kriterijų*:

v kriterijus

Kuršių nerija yra išskirtinis smėlio kopų kraštovaizdis, kuriam nuolatinę grėsmę kelia gamtos jėgos (vėjas ir potvyniai). Po pragaištingos žmogaus veiklos, kuri kelė grėsmę Kuršių nerijos išlikimui, ši vietovė buvo atkurta atliekant apsaugos ir stabilizacijos darbus, pradėtus XIX a. ir besitęsiančius iki šiol.

ICOMOS, 2000 m. rugsėjis

5 priedas: IUCN vertinimo ataskaita (2000)**PASAULIO PAVELDO NOMINACIJA - IUCN TECHNINIS VERTINIMAS KURŠIŲ NERIJA (LIETUVA / RUSIJOS FEDERACIJA)****1. DOKUMENTACIJA****(i) WCMC duomenų lapas: (3 nuorodos)**

(ii) **Papildoma literatūra: Inscription of Curonian Spit National Park on the World Heritage List**, Tarptautinė konferencija, Lietuva, 1998 gegužė. **Draft Global Overview of Geologically Significant Protected Areas on the World Heritage List**, IUCN, Dingwall, P. ir Marsh, J. 1999. **Global Overview of Wetland and Marine Protected Areas on the World Heritage List**. IUCN, Thorsell, J., Levy R. F. ir Sigaty, T. 1997. **Mires Process, Exploitation, and Conservation**, Wiley & Sons, Heathwaite, A.L., 1995. **Aeolian Sand and Sand Dunes**, Unwin Hyman, Pye, K. ir Tsour, H., 1990. **Coastal Dynamics and Landforms**, Clarendon Press, Trenhaile, A.S., 1997. **Coastal Lagoons**, Cambridge Press, Barnes, R.S.K. **Coastal Dunes**, African Wildlife, Rickard, C. **Important Bird Areas in Europe**, Cambridge Press, Heath, M.F., Evans, M. I. Eds., 2000. **Important Wetlands in Lithuania**, Ompo Vilnius, Svazas, S. ir kt., 1999. **Bird Migration Ecology at University of Lund, Sweden**, Internetinė svetainė, Gyvūnų ekologijos katedra, Lundo universitetas, Švedija, 2000. **Bird Migration – Environment Lithuania**, Interneto svetainė, 2000. **Midcontinental Shorebird Migration**, Interneto svetainė, U.S. Geological Survey, 2000.

(iii) **Konsultacijos**: 12 išorės recenzentų. Rusijos Federacijos ir Lietuvos parkų institucijų bei vietos savivaldybių pareigūnai. Vietinės interesantų grupės.

(iv) **Apsilankymas vietovėje**: Peter Shadie, Henry Cleere (ICOMOS), 2000 m. gegužės mėn.

2. GAMTOS VERTYBIŲ SANTRAUKA

Kuršių nerija – tai siauras (0,4 - 3,8 km pločio) 98 km besidriekiantis nežymiai įgaubto lanko formos smėlio pusiasalis, skiriantis Kuršių marias ir rytinį Baltijos jūros krantą. Nominuojama vietovė išsidėsčiusi abipus dviejų šalių sienų: Lietuvos ir Rusijos Federacijos – ir buvo bendrai pasiūlyta įtraukti į Pasaulio paveldo sąrašą. Nominacija buvo pateikta, atsižvelgiant tiek į kultūrinių, tiek į gamtinių vertybių kriterijus, o jos analizę atliko IUCN ir ICOMOS.

Nominuojama vieta susideda iš dviejų saugomų teritorijų: pietuose – 1987 m. įsteigtas „Kurshskaja Kosa“ nacionalinis parkas Rusijoje; šiaurėje – 1991 m. įsteigtas Kuršių nerijos nacionalinis parkas Lietuvoje.

Šie du rezervatai apima 33,021 ha plotą, kuris susideda iš sausumos teritorijos (16 321 ha), Kuršių marių akvatorijos (4 200 ha) ir Baltijos jūros akvatorijos (12 500 ha).

Kuršių nerija atspindi Kvartero periodo geomorfologines savybes, atskleidžiančias skirtingus Baltijos jūros formavimosi etapus ir yra viena didžiausių akumuliacinio reljefo formų Baltijos jūroje. Ši vietovė yra tebevykstančių jūrinių geomorfologinių procesų pavyzdys, kuriame dominuoja linijinės kopos, suformavusios dėl eolinių ir jūrinių sąnašų akumuliacijos procesų, siekiančios 60 m. aukštį ir besitęsiančios daugiau nei 70 kilometrų.

Kuršių nerijoje susipina jūros, marių ir kopų kraštovaizdis apimantis marių ekosistemų, Baltijos jūros pakrantės kopas, parabolines kopų sistemas, gėlavandenius ežerus ir augmenijos įvairovę (pušų ir eglių miškai, alksnynai, beržai ir ąžuolai, pelkės, pievos, nendrynai, meldai, viksvos ir vandens lelijos). Miškai dengia daugiau nei 70% vietovės teritorijos, o 74% jų sudaro pušynai, kurie aktyviai tvarkomi. 5% teritorijos dengia natūralūs, nuo XVIII a. neliesti miškai. Priskaičiuojama apie 700 gėlių ir paparčių rūšių, 20 rūšių kerpų, 40 rūšių samanų ir 300 rūšių grybų.

Vietovėje gausu retų augalų ir gyvūnų rūšių, kurios įtrauktos į Raudonąsias Lietuvos ir Rusijos knygas, keletas šių rūšių yra nykstančios visame pasaulyje. Nustatytos kelios endeminės augalų rūšys. Priskaičiuojama 338 rūšių stuburinių gyvūnų, iš

kurių 251 rūšys paukščių ir 35 rūšys žinduolių (briedžiai, Europinės stirnos, laukiniai šernai, lapės, miškinės kiaunės, šermuonėliai, barsukai ir lūšys).

Vienas iš reikšmingiausių Kuršių nerijos bruožų – geografinė padėtis ir orientacija (iš šiaurės rytų į pietvakarius), sudaranti paukščių migracijos kelio maršrutą, kuris jungia Rusijos šiaurės rytų dalį, Suomiją ir rytų Baltijos šalis su Vidurio ir Pietų Europa. Kuršių nerija yra dalis Rytų Atlanto migracijos kelio. Apskaičiuota, jog per šią vietovę ir marios pavasario bei rudens laikotarpiais praskrenda 10 – 20 mln. paukščių.

Daugumą kasmet migruojančių paukščių sudaro žvirbliai, tačiau taip pat kasmet aplink Kuršių neriją esančioje teritorijoje žiemoja 6-7 % visos Vakarų palearktinės nuodėgulės populiacijos ir 3 % visos Šiaurės Vakarų Europos didžiųjų dančiasnapių populiacijos.

3. PALYGINIMAS SU KITOMIS ZONOMIS

Nors Pasaulio paveldo konvencijoje nėra nurodyta vietovių, išsiskiriančių būtent savo jūrine geomorfologija, visgi yra įtraukta keletas vietovių, turinčių reikšmingų jūrinių savybių. Į Pasaulio paveldo sąrašą yra įtrauktos 26 vietovės, pasižyminčios reikšmingomis jūrinės morfologijos savybėmis. Keletas tokių vietovių pavyzdžių – tai Freizerio sala (Fraser Island) Australijoje, Olimpinis nacionalinis parkas (Olympic National Park) JAV, Didžiųjų Šv. Liucijos pelkynų parkas (Greater St Lucia Wetland Park) Pietų Afrikoje, Argino Bankos nacionalinis parkas (Banc d'Arguin National Park) Mauritanijoje, El Viskaino banginių draustinis (El Viscaïno Whale Sanctuary) Meksikoje, Dunojaus delta (Danube Delta) Rumunijoje ir Donjanos nacionalinis parkas (Donana National Park) Ispanijoje. Taip pat kelios reikšmingos saugomos zonos buvo įkurtos smėlio nerijose Naikoon provincijos parke (Naikoon Provincial Park) Britų Kolumbijoje (Kanadoje) ir Farawell nerijos gamtos rezervate (Farwell Spit Nature Reserve) Naujojoje Zelandijoje.

Kuršių nerija yra klasikinis smėlio nerijos ir marių kompleksas. Nerijos ir marių sistemos yra susiformavusios visame pasaulyje, jų yra ir poliariniuose regionuose, esant įvairioms klimato sąlygoms, ir atoslūgių vietovėse, o bendrai šie objektai užima apie 13 % visų pasaulio pakrančių. Nerijos yra itin gerai susiformavusios rytinėje JAV pakrantėje (driekiasi 4 500 km) ir Meksikos įlankoje (1 000 km ilgio), daugelyje vidinių jūrų, pasižyminčių atoslūgiais, pvz., Baltijos jūroje, Viduržemio jūroje, Juodojoje ir Kaspijos jūrose, taip pat Afrikos, Indijos, Australijos bei rytinėje Pietų Amerikos pakrantėse.

Kuršių nerija yra 5 ilgiausia smėlio nerija pasaulyje. Tai tikrai didžiausias jūrinių sąnašų reljefas Baltijos jūros regione. Kitos mažesnės smėlio juostos Baltijos regione – tai Vyslos, Merzuezka Hesla ir Leba nerijos. Nors Kuršių nerija savo mastu yra išpūdinga, pasaulyje yra daugybė ilgesnių smėlio seklumų sistemų. Amerikos pakrantėje atskirų smėlio seklumų sistemų ilgis siekia daugiau nei 400 km, Islandijos pietinėje pakrantėje yra ilgesnė nei 200 km smėlio sekluma, o pietinėje Australijos pakrantėje (Viktorijos valstijoje) yra 150 km ilgio nerija. Kai kuriais atžvilgiais Kuršių nerija labiausiai panaši į 860 000 ha ploto Freizerio salą (Pasaulio paveldo vietovę) Australijoje. Freizerio sala yra didžiausia pasaulyje smėlio sala, kurios ilgis siekia 122 km, o plotis – 5-25 km. Ši vietovė buvo įtraukta į Pasaulio paveldo sąrašą dėl masyvių pakrantės kopų ir gėlavandenių ežerų, išsiskiriančių savo skaičiumi vietovėje, įvairove, amžiumi ir evoliucijos etapais. Taip pat Freizerio sala buvo įtraukta į sąrašą dėl savo unikalios augmenijos.

Kuršių nerija yra svarbi migruojančių paukščių „nukreipianti linija“ Rytų Atlanto migraciniame kelyje. Nors Rytų Atlanto migracijos kelias yra vienas svarbiausių paukščių migracijos kelių pasaulyje, visgi tai nėra vienintelis reikšmingas tarptautinis migracijos kelias. Reikšmingų paukščių migracijos kelių yra kitose Europos vietovėse, o taip pat Afrikoje, Rytų Azijoje ir Šiaurės Amerikoje. Kuršių nerijos paukščių migracijos maršrutu praskrenda didžiuliai paukščių būriai (daugiausia žvirbliai), tačiau ir kitose Baltijos regiono vietose praskrenda daug migruojančių paukščių, pvz., Falsterbo ir Ottenby vietovėse Oland saloje pietų Švedijoje. Intensyvi metinė paukščių migracija taip pat stebima Gibraltare, Bosfore, Kopa pusiasalyje ir Beringo sąsiauryje. Iš visų 3 619 paukščiams svarbių teritorijų (PST), kurios apima 7 % visos Europos, 6 teritorijos yra Kuršių nerijoje, o iš jų pačia svarbiausia paukščiams teritorija yra pripažinta rytinėje Kuršių marių dalyje esanti Nemuno delta. Nemuno delta taip pat yra viena iš 5 pagal Ramsar konvenciją pripažintų saugomų vietovių Lietuvoje. Rusijoje esančioje Kuršių nerijos dalyje nėra nurodyta nei viena paukščiams svarbi teritorija.

Nominuotoje teritorijoje žiemoja 4 pasauliniu mastu svarbios vandens paukščių rūšys. Kita vertus, šalia esančios marių ir Nemuno deltos vietovės yra pripažintos svarbesnėmis paukščių žiemojimo vietomis (Kuršių mariose žiemoja 12 rūšių paukščių, o Nemuno deltos regioniniame parke – 14 rūšių).

Kuršių neriją taip pat galima palyginti su 10 000 kv. m. ploto Vadenos jūra, esančia tarp Vokietijos, Danijos ir Olandijos, kuri laikoma vienu svarbiausių seklių vandens telkinių Vakarų ir Vidurio Europoje. Vadenos jūroje yra 450 km užliejamų dumblių seklumų, smėlio seklumų, druskožemių ir atoslūgių suformuotų kanalų bei barjerų salų, o taip pat tai didžiausia jūrinių nuosėdų akumuliacijos vietovė Europoje. Buvo nustatyta, jog ši teritorija tinkama augti ir gyventi 4 000 iš visų 7 000 Šiaurės jūros augalų ir gyvūnų rūšių, o taip pat be galo svarbi vietovė daugybei paukščių (9 mln.)

4. VIENTISUMAS

Tiek geofizinės kraštovaizdžio savybės, tiek augmenija Kuršių nerijoje yra gamtinių procesų ir žmogaus veiklos sąveikos rezultatas. Dauguma miškų, prieškopė arba kopagūbris ir daugybė kitų pakrantės elementų yra sukurti žmogaus. Dabartinis nerijos kraštovaizdis yra tik 150 metų senumo. 1605 m. 75 % Kuršių nerijos sudarė miškai, tačiau dėl besaikio kirtimo ir pernelyg intensyvios veiklos iki 1700 m. miškų plotai teritorijoje sumažėjo iki 10 %. Dėl aktyvios medžių atsodinimo ir kopų tvirtinimo veiklos šiuo metu miškai dengia 71 % teritorijos. Nominacijos byloje pabrėžiama, kad Kuršių nerijos teritorija „naudojama naujų įvestinių rūšių testavimui – daugiau nei 60 miško augalų jau daugiau nei šimtą metų „laiko“ išgyvenimo ir stabilumo testą“.

Vietovėje yra 9 nedidelės gyvenvietės, kurių bendrą populiaciją sudaro 4 200 gyventojų. Šis skaičius išauga vasaros laikotarpiu, kadangi Kuršių nerija kasmet pritraukia iki 1,8 mln. vietinių ir užsienio turistų. Būtina pripažinti galimus kylančius konfliktus tarp savivaldybės ir turizmo plėtros interesų bei nacionalinio parko poreikių bei juos spręsti.

Vietovės ribos yra suderintos, nors jūros ir marių teritorijos laikomos tik apsauginėmis, o ne vandens gamtos vertybėmis pasižyminčiomis zonomis. Abi šalys išlaikė aukščiausius teisinės apsaugos standartus vietovėje. Tvarkymo planuose yra

suderintas nuoseklus zonavimas. Plėtojant tarpvalstybinį bendradarbiavimą būtų užtikrinamas nuoseklus vietovės tvarkymo uždavinių įgyvendinimas ir standartų išlaikymas abiejų valstybių pusėse esančiose Kuršių nerijos dalyse. Rezervatų tvarkymui yra skiriamos atitinkamos lėšos, tačiau kyla nerimas dėl Kuršių nerijos Rusijos dalyje priežiūrai skiriamo biudžeto mažinimo. Švietimo priemonių ir paslaugų sektorius yra plėtojamas abiejose Kuršių nerijos dalyse.

IUCN manymu, šalys tinkamai atsižvelgė į vientisumo aspektus, pateiktus Įgyvendinimo gairėse. Kita vertus, yra nemažai problemų, kurias reikėtų spręsti.

☐= Reikia gerinti abiejų šalių bendradarbiavimą ir pasidalijimą patirtimi. Reikia įsteigti oficialų valdymo komiteto mechanizmą (panašus pavyzdys – Mont Perdu vietovės Pirėnų kalnuose tarp Ispanijos ir Prancūzijos atvejis), kuris kontroliuotų bendradarbiavimą ir dalijimąsi patirtimi tarp parkų vadovybių, savivaldybės valdžios organų, ornitologų ir vietos bendruomenių. Be to, abi šalys turėtų parengti ir pasirašyti tarpusavio supratimo memorandumą bei vieną bendrą valdymo planą.

☐=Reikia užtikrinti pastovų finansavimą nacionalinio parko tvarkymo reikmėms, ypač Rusijoje esančio parko atveju, kai finansavimas priklauso nuo iš miško produktų gaunamų pajamų.

☐= Reikia kelti parko darbuotojų kvalifikaciją, ypač Rusijos dalyje.

☐= Reikia tirti jūros ir marių zonų biologinės įvairovės vertybes ir įgyvendinti atitinkamas tvarkymo politikas.

☐= Reikia tikėtis turistų srautų didėjimo ir tam pasiręsti. Vietovėje yra didžiulis potencialas gamtinio, kultūrinio ir ekologinio turizmo plėtojimui. Galimybė patekti į vietovę tik keltu iš Klaipėdos yra svarbus aspektas apribojant lankytojų skaičių. Būtina atidžiai persvarstyti tilto į Kuršių neriją statymo pasekmes.

☐= Reikia peržiūrėti esamas zonavimo sistemas, siekiant labiau apsaugoti natūralių miškų zonas ir sėkmingiau vykdyti ornitologinę tiriamąją veiklą.

5. PAPILDOMOS PASTABOS

Nors vietovės kaip kultūrinio kraštovaizdžio įvertinimas yra ICOMOS kompetencijoje, IUCN taip pat norėtų pateikti toliau išvardintas pastabas.

IUCN manymu, Kuršių nerija yra kultūrinis kraštovaizdis, atsispindintis žmogaus ir aplinkos sąveiką. Šią iki šiol tebevykstančią sąveiką liudija etnografiniai XIII a. Kuršių nerijos gyventojų radiniai, okupacijos atvejai, archeologiniai įrodymai apie užpustytas žvejų gyvenvietes (po miškų išskirtimo po smėliu buvo palaidota 13 gyvenviečių), tebevykdoma tradicinė žuvininkystė, istoriniai statiniai ir dabartinė turizmo bei rekreacijos plėtra. Dabartinė vietovė geomorfologija ir gamtos vertybės yra per 150 metų dėl gamtos procesų ir žmogaus veiklos sąveikos susiformavęs kūrinys.

Tragiškos XVII-XVIII a. vykusio miškų kirtimo pasekmės ir pastangos atsodinti kopų augmeniją liudija, jog žmonija suprato ir pripažino priklausomybę nuo natūralios aplinkos.

Be to, pirmosios pasaulyje *Rossitten* ornitologijos stoties įkūrimas 1901 m. liudija ankstyvą poreikį tirti natūralią gamtą ir domėtis ornitologijos mokslu.

Todėl IUCN palaiko Kuršių nerijos kaip kultūrinės vertybės įtraukimą į Pasaulio paveldo sąrašą. Akivaizdu, jog vietovė pasižymi itin svarbiomis gamtos vertybėmis, kurios yra būtinos išsaugant vietovės, susiformavusios dėl gamtos procesų ir žmogaus veiklos sąveikos, reikšmingus bruožus.

6. PASAULIO PAVELDO GAMTOS KRITERIJŲ TAIKYMAS

Kuršių nerijos nominacija grindžiama visais keturiais gamtos paveldo kriterijais.

(i) kriterijus: žemės formavimosi istorija ir geologinės savybės

Nominacijai Kuršių nerija pristatoma, kaip geomorfologiškai svarbus regionas ir tebevykstančių geomorfologiniai procesų pavyzdys. Kuršių nerija neabejotinai yra įspūdingiausia ilga sekluma Baltijos regione. Pasaulyje visgi yra randama panašių nerijų - 13% pasaulio pakrančių sudaro šio tipo sausumos dariniai. Nors Kuršių nerija yra 5-ta ilgiausia seklumos juosta pasaulyje, tai neįrodo jos išskirtinės visuotinės vertės. Kuršių nerijos kraštovaizdis yra modifikuotas, jam didelės įtakos turėjo žmogaus veikla, todėl jis negali būti laikomas objektu, atspindinčiu natūralius jūrinių sąrašų akumuliacijos procesus.

IUCN nuomone Kuršių nerija neatitinka šio kriterijaus.

(ii) kriterijus: ekologiniai procesai

Kuršių nerijoje yra pakankamai didelė faunos ir floros ekosistema, kurią sudaro žmogaus veiklos sąlygotos bendruomenės ir terpės. 74% miškų teritorijų yra dirbtinai apželdintos, o natūralių, nuo XVIII a. neliestų miškų išlikę vos 5%. Nominacijos byloje pažymima, jog Kuršių nerija naudojama naujų įvestinių augalų rūšių testavimui. Kadangi vietovėje yra mažai natūralumo, ji neatspindi išskirtinės visuotinės vertės pagal šį kriterijų.

IUCN nuomone, Kuršių nerija neatitinka šio kriterijaus.

(iii) kriterijus: siejama su išskirtiniu gamtos reiškiniu arba gamtos grožiu ir estetinė verte

Kuršių nerija be jokios abejonės yra nepaprasto grožio ir įspūdingo dydžio teritorija. Vietovėje atsiskleidžia vaizdingas jūros, žemės ir marių kraštovaizdžių mišinys ir jūros peizažas, susipinantis su gyvenvietėmis bei kultūros elementais. Kita vertus, toks kraštovaizdis nėra unikalus pasauliniu lygmeniu, atsižvelgiant į pakrančių, kuriose yra tokių gamtos elementų, skaičių. Be to, dabartinis kraštovaizdis yra pakankamai naujas gamtos procesų ir žmogaus veiklos kūrinys, todėl Kuršių nerija negali būti laikoma vien tik gamtos reiškiniu.

IUCN nuomone Kuršių nerija neatitinka šio kriterijaus.

(iv) kriterijus: Biologinė įvairovė ir nykstančios rūšys

Kuršių nerijoje gyvena daugybė nykstančių arba retų gyvūnų ir augalų rūšių. Kai kurios rūšys yra atitinkamai pasiskirsčiusios šiaurės, rytų ar pietų teritorijose, tačiau, iš esmės, endeminių savybių nenustatyta. Dauguma šių rūšių yra paskelbtos nykstančiomis regione arba visoje šalyje, o kai kurios net ir globaliu lygmeniu. Ypatingų rūšių ar ekosistemų, kurių išgyvenimą lemtų tik Kuršių nerijos aplinka, nenustatyta.

Kuršių nerija yra svarbi kasmetinės daugybės paukščių migracijos kelio dalis ir viena svarbiausių vietovių, jungiančių šiaurės vakarų Rusijos dalis, Suomiją, Estiją, Latviją ir Lietuvą su Vidurio ir Pietų Europa. Be to, Kuršių nerija ir Kuršių marios yra svarbios tam tikrų paukščių žiemojimo vietovės. Kuršių nerija taip pat pasižymi ilga ornitologinių tyrimų istorija. Vietovė yra paukščių migracijos kelias, tačiau daugelis paukščių joje trumpam apsistoja. Be Kuršių nerijos Baltijos regione yra daugybė kitų vietovių, kurios pasižymi panašia arba netgi didesne biologine įvairove, kuriai būtina apsauga.

Kuršių marios yra didžiausios visame Baltijos regione ir būdingiausios šiai vietai. Jos turi būti saugomos dėl savo seklumų, maistingų medžiagų ir nendrynų. Be to, gyvūnų ir augalų įvairovė pasižyminti Nemuno delta yra pagal *Ramsar* konvenciją pripažinta saugoma vietovė ir svarbiausia paukščiams zona Lietuvoje.

IUCN nuomone, Kuršių nerija neatitinka šio kriterijaus.

7. REKOMENDACIJOS

IUCN pripažįsta, kad Kuršių nerija yra svarbi Europos mastu vietovė ir ypatingai svarbi visame Baltijos regione, tačiau ji neatitinka kriterijų, kad būtų įrašyta į Pasaulio paveldo sąrašą kaip gamtos vertybė. Dėl šios priežasties IUCN nerekomenduoja Kuršių nerijos įtraukti į Pasaulio gamtos paveldo vietovių sąrašą.

IUCN ekspertai tiki Kuršių nerijos potencialu būti įtrauktai į sąrašą pagal kultūros kraštovaizdžio kriterijus. Šiuo atveju IUCN skatintų konvencijos šalis nares nagrinėti problemas dėl vietovės gamtinių vertybių vientisumo didinimo, ypač srityse, susijusiose su tarpvalstybiniu bendradarbiavimu, geresniu didėjančio turizmo masto planavimo ir ekologinę pusiausvyrą išlaikančių išteklių apsauga.

Pasaulio paveldo biuras norėtų pagirti šalis nares dėl ligšiolinio bendradarbiavimo siekiant vietovės išsaugojimo.

Tekstą vertė
UAB Industry Service Center
www.isc.lt

PASTABA: kylant diskusijoms dėl atskirų misijos ataskaitos detalių ar teiginių, visais atvejais rekomenduojame vadovautis originaliu misijos ataskaitos tekstu anglų kalba
Curonian Spit Mission Report: Report on an ICOMOS-IUCN Advisory Mission to the Curonians Spit, Lithuania 26th-29th July, 2009.